

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Ústav Dálného východu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kanstantsin Masaila

Čínská fonetická abeceda *pinyin* a její sociolingvistický rozměr

Chinese Phonetic Alphabet *Pinyin* and its Sociolinguistic Aspect

Praha 2014

Vedoucí práce: Mgr. Štěpán Pavlík

*Tímto bych chtěl poděkovat Mgr. Štěpánu Pavlíkovi za jeho drahocenný čas a pozornost
věnovanou této práci.*

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Kanstantsin Masaila

Abstrakt

Tato práce se snaží podat komplexní charakteristiku *pinyin*u a určit jeho roli v čínské společnosti. Nejdříve je zkoumán obsah termínu pinyin z jazykového hlediska. V dalších dvou kapitolách je shrnut historický vývoj fonetizace a postojů veřejnosti, vlády i odborníků k fonetizaci čínštiny, dále pak vznik pinyinu až do jeho zakotvení v Zákoně o standardním jazyce ČLR. Následující tři kapitoly popisují pinyin v jeho zákonem předepsaných funkcích, a sice ve výuce čínštiny, jakožto romanizace čínštiny a jako alternativy a doplněk ke znakovému písmu. Poslední kapitola se krátce věnuje postoji dnešních běžných uživatelů jazyka k pinyinu a fenoménu digrafie v čínštině.

Klíčová slova

pinyin, Hanyu Pinyin Fang'an, fonetizace, digrafie, čínština, romanizace, sociolingvistika

Abstract

Present thesis aims to comprehensively describe *pinyin* and determine its role in Chinese society. First, the term pinyin is examined from the linguistic perspective. Following is the overview of historical development of phonetisation of Chinese language and the attitudes of Chinese public, government, and linguists, as well as the origins of pinyin itself until its embedment in the Law on Common Language of P. R. C. Next three chapters map pinyin's officially recognised functions, namely in Chinese language education, as a romanisation system, and as an alternative or a complementary system to Chinese character script. The last chapter briefly describes the attitudes of common users of language toward pinyin and the realisation of digraphia in China.

Keywords

pinyin, Hanyu Pinyin Fang'an, phonetisation, digraphia, Chinese language, romanisation, sociolinguistics

Obsah

Čínská fonetická abeceda <i>pinyin</i> a její sociolingvistický rozměr	8
Úvodem.....	8
Písenný jazyk - terminologie	9
Co je pinyin.....	12
Dle slovníků.....	12
Dle odborníků	12
„Pravidla pravopisu“	14
1 Historický vývoj fonetického zápisu čínštiny.....	16
1.1 Impulsy pro jazykové reformy.....	16
1.2 Latinka jako alternativa	16
1.3 První čínský návrh	17
1.4 Počátek jazykových reforem na vládní úrovni	17
1.5 Kodifikace národního jazyka a první vládou uznaná fonetizace	18
1.6 První oficiální latinkový systém pro národní jazyk	19
1.7 Pluralitní přístup k fonetizaci čínštiny – <i>Latinxua Sin Wenz</i>	20
1.8 Po dvaceti letech stále stejné otázky	20
2 Vznik pinyinu a určení jeho role.....	22
2.1 Zrod pinyinu	22
2.1.1 Národní forma fonetického písma	22
2.1.2 Vítězná latinková forma písma	23
2.1.3 „Pracovní verze projektu fonetizace čínštiny“	23
2.1.4 Vysvětlení k pracovní verzi	24
2.1.5 Oficiální přijetí „Projektu fonetizace pro čínštinu“	26
2.2 Oficiální postoj vůči pinyinu	26
2.2.1 Po vyhlášení – rozjezd a zastavení rozvoje	27

2.2.2 Pinyin vs. hanzi	27
2.2.3 Pinyin v legislativě.....	29
2.2.4 Zákon o standardním jazyce a písmu ČLR 2001	33
3 Pinyin ve výuce čínštiny	34
3.1 K výuce čínštiny	34
3.2 Výuka pomoci pinyinu.....	34
3.3 „Z. T.“ experiment	35
3.4 „ <i>Hanyu</i> “ pinyin ano, pinyin pro dialekty ne.....	39
4 Pinyin jako jediná romanizace čínštiny	41
4.1 Přepis čínštiny - normy	41
4.2 Přepis čínštiny - praxe.....	41
4.3 Přepis čínštiny – Taiwan a Hongkong	43
4.4 Publikace a tituly knih	44
5 Kde není možné či vhodné použít čínské znaky	46
5.1 Řazení znaků a slov	46
5.2 Hláskování	48
5.3 Elektronické zadávání znaků <i>shūrùfǎ</i> 输入法	49
6 Částečná digrafie.....	52
6.1 Pinyin - psát ano, číst ne	52
6.2 Pinyin tajný, kreativní, exotický	53
Shrnutí.....	55
Zdroje a sekundární literatura	57
Přílohy.....	62

Čínská fonetická abeceda *pinyin* a její sociolingvistický rozměr

Úvodem

Není dosud univerzálně známo, co přesně nebo co všechno je „*pinyin*“. Tento termín pochází z období jazykových reforem v Číně z poloviny 20. století. Především slouží jako zkratka za *Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn* 汉语拼音方案, neboli „Projekt fonetizace čínštiny“, vypracovaný mezi roky 1955 až 1958. Velmi zjednodušeně řečeno se jedná o systém pro zápis moderní standardní čínštiny pomocí písmen latinské abecedy.

Nejčastěji se v souvislosti s pinyinem hovoří o transkripci moderní standardní čínštiny, dále také romanizaci/latinizaci, anotaci výslovnosti znaků, fonetické abecedě či fonetickém písmu. Žádné z těchto označení však nezachycuje celou škálu jeho užití, nebo mu naopak připisuje role, které zatím nenaplnuje zcela. Právě fakt, že jde mnohoúčelový systém, zřejmě vede odborníky i veřejnost k pohodlnějšímu používání slova pinyin. Je to jednodušší cesta, než důsledně užívat jednoho z výše uvedených označení.

Ve své bakalářské práci se budu snažit sepsat komplexnější pojednání o povaze pinyinu. Na základě sekundární literatury se pokusím shrnout názory, zda má pinyin blíže k abecedě, transkripci či písmu. Dále se budu věnovat jeho sociolingvistickému rozměru – krátce shrnu vývoj fonetizace čínštiny, abych ukázal proměny postoje Číňanů k fonografickému typu písma. Poté vznik a historický vývoj samotného pinyinu tak, jak se odráží v legislativě ČLR. Následně se budu věnovat třem aspektům pinyinu, o kterých se hovoří v zákoně ČLR o společném jazyce z r. 2001: 1) role pinyinu ve výuce moderní standardní čínštiny v ČLR, 2) role pinyinu jakožto přepis čínštiny do latinky (především přepisu vlastních jmen a místních názvů), 3) nejvýznamnější oblasti, kde čínské znaky jsou nahrazovány pinyinem (především přínos pinyinu pro katalogizaci a sestavování nejrůznějších rejstříků a užití ve výpočetní technice). Nakonec se krátce podívám, jak se naplňuje tzv. „digrafie“, tedy jev, kdy jeden jazyk využívá paralelně dvou povahově odlišných písemných soustav.

Jako zdroje mi slouží zákony, vyhlášky a standardy týkající se čínského jazyka, slovníky čínštiny, čínské zpravodajství a diskusní fóra. Dále budu čerpat z odborných publikací a článků, zabývajících se různými aspekty písma čínského i písma obecně.

Písenný jazyk - terminologie

Než se pustím do hlavního výkladu, podívám se na některé pojmy, které se vyskytují v souvislosti s pinyinem a písennými soustavami.

Písmo či písenná soustava je způsob grafické reprezentace jazyka či skupiny jazyků. Účelem písma je kromě jiného předávání informací, kultury, komunikace, výchova apod. Jedním ze dvou hlavních typů písem jsou morfemografická písma, kde základní jednotka neboli grafém zobrazuje morfém (tedy nejmenší jazykovou jednotku s určitým významem a výslovností). Jako příklad slouží obvykle písmo čínské znakové. Druhým typem jsou písma fonografická, kde základní jednotky reprezentují foném či skupinu fonému (např. slabiku). Fonografická písma se pak mohou dělit na abecední, např. latinka či cyrilice, či sylabografická, jako jsou japonské *kany*. Obecně o písmu například G. Sampson (1985), M. Sebba (2007), o čínském pak M. Sofronov (2007), L. Zádrapa (2009) a další.

Pravopis či ortografie jsou ustálená pravidla převodu mluveného projevu do psaného. Například F. Čermák (2011:34) rozlišuje pravopis na úrovni fonémů (např. rozlišení českých slov *bere-pere*), morfémů (např. zásady dělení slov), lexémů (např. pravopisné rozlišení homofonů v angličtině), a vět (psaní velkých písmen na začátku vět, interpunkce).

Sampson (1985:43-45), který se zabývá obecně písennými soustavami, rozlišuje ortografii „hlubokou“ (*deep*) a „povrchovou“ (*shallow*). Povrchová ortografie podle něj více odráží aktuální zvukovou podobu jazyka (například ve finštině), zatímco hluboká konzervativně zachycuje historicky starší etapy písma či podoby morfémů (angličtina či francouzština).

Musíme mít na paměti, že písmo a pravopis (ostatně i jazyk jako takový), je soubor konvencí zavedených společností, která ho užívá. Sebba, který se věnuje sociolingvistice písma, píše, že je nutné na písmo pohlížet především jako „společenskou praxi“ (*social practice*):

„Writing systems involve conventional relationships at multiple levels. This is why they can be seen as social practices: entire communities of users, subgroups and even individual users first have to establish these conventional relationships and then, later on, to decide whether to follow or deviate from the established conventions.“ (Sebba in WSR 1/2009:37)

Abych to vztáhl k čínštině: zastánci i odpůrci fonetizace čínštiny argumentovali a dosud argumentují vhodností či nevhodností čínských znaků nebo latinky pro tento jazyk. Jejich

pohnutky jsou ovšem spíše sociologické, než čistě lingvistické. Volba písma, dodržování či porušování standardů tak může být projevem osobní, etnické či národní identity. V. Mair (in SPP 18/1990) na příkladu fonetického písma národnostní menšiny Dunganů ukazuje, že je nejen možné, ale i realistické takto zapisovat jazyk velmi příbuzný severním dialektům čínštiny. Opačně Zhou Minglang (2003) popisuje, jak se některé menšiny jižní Číny spíše než na latinku zaměřují na vývoj svého morfémografického písma. Podoba písma je jen konvence.

Abeceda je organizovaný soubor grafémů abecedních fonografických systémů (Čermák 2011:32).

Transkripce je převod mluveného projevu do grafického systému, ideálně v korespondenci 1 fón (tj. konkrétní realizace hlásky) = 1 grafém. V tomto případě se jedná o fonetickou transkripci. Případně 1 foném (hláska určitého fonologického systému) se rovná 1 grafém, pak jde o fonologickou transkripci. (ibid, s. 33)

Transliterace je soustava pro převod grafémů z jedné písemné soustavy do druhé. Ideálně, avšak nikoli výhradně, se grafémy převádí v poměru 1:1. (ibid, s. 33)

Romanizace / latinizace je systém pro převod nelatinkových písem do latinky, a to za pomoci transkripce, transliterace či kombinace obou. (Wikipedia: Romanisation, dostupné 24. 2. 2014). Tento termín se používá v ISO standardech o přepisech jazyků s jiným než latinským písmem do latinky.

Digrafie, v čínštině *shuāngwénzhì* 双文治 je dle J. DeFrancise (1984) paralelou k pojmu *diglosie* od Ch. Fergusona. Oba termíny popisují situaci, kdy v jazyce (mluveném u *diglosie*, psaném *digrafie*) existují vedle sebe dvě formy – vyšší (*high*) a nižší (*low*). Vyšší forma je obvykle kodifikována, víc oficiální, nižší je méně formální. V Číně DeFrancis považuje

„diglossia to be manifested by standard spoken Mandarin as the H (High) variety and the topolects (Cantonese, Hakka, etc.) and the dialects of Mandarin as the L (Low) variety. At present digraphia is manifested by character Mandarin as the H variety and Pinyin Mandarin as the L variety.“ (DeFrancis in SPP 171/2006:22)

Gramotnost je tradičně vnímaná jako schopnost jedince porozumět psanému textu a vyjádřit se písemně jednoduchými větami na témata každodenního života (definice dle UNESCO). V ČR je gramotnost určena jako znalost 1500 znaků pro venkovské obyvatelstvo a 2000 pro městské.

Dialekt čínštiny je velmi živě diskutovaný problém. Není předmětem této práce, zda je čínština jeden jazyk s mnoha dialekty, či rodina jazyků, případně jak pojmenovávat odlišné formy (dialekty/regionalekty/topolekty). Zde budu dialektem označovat formy čínštiny, které se fonologicky, lexikologicky či syntakticky liší od státem kodifikované a prosazované formy *pǔtōnghuà* 普通话 neboli „obecného jazyka“. K otázce dialektů např. DeFrancis (1984), Norman (1988) aj.

Co je pinyin

Nyní krátce ke slovíčkaření okolo pinyinu. Jde mi především o tyto pojmy: *pīnyīn* 拼音, *pīnyīn wénzì* 拼音文字, *pīnyīn zìmǔ* 拼音字母, *Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn* 汉语拼音方案 a *Hànyǔ Pīnyīn Zhèngcífǎ* 汉语拼音正词法. Tyto pojmy totiž poněkud splývají.

Dle slovníků

【拼音】 *pīnyīn* 把两个或两个以上的因素结合起来成为一个音, 如 *b* 和 *iao* 拼成 *biao* (标). (*pinyin: spojovat dva a více fonémů do jednoho celku, např. *b* a *iao* spojit v *biao*.)

【拼音文字】 *pīnyīn wénzì* 用符号(字母)来表示语音的文字。现代世界各国所用的文字多数是拼音文字, 我国的藏文、蒙文、维吾尔文等也都是拼音文字. (*hláskové písmo*: písmo zapisující řeč pomocí symbolů (písmen). Většina současných písem jsou písma hlásková, v ČLR například tibetština, mongolština, ujurština aj.)

【拼音字母】, *pīnyīn zìmǔ* (1) 拼音文字所用的字母。(2) 指汉语拼音方案采用的为汉字注音的二十六个拉丁字母. (*hlásková abeceda*: 1. abeceda hláskového písma. 2. 26 latinských písmen používaných v HPF pro anotaci výslovnosti čínských znaků.) (*Xiàndài Hànyǔ Cídiǎn* 现代汉语词典 2003)

拼音 *pīnyīn* (动) 1 combine sounds into syllables 2 phoneticize: ~文字 *alphabetic (system of) writing*. ~字母 *phonetic alphabet* (Pocket Oxford Chinese Dictionary 2003)

V čínských a anglických tištěných slovnících se pinyin ještě neuvádí jako odkaz na samotný systém HPF, nýbrž jako sloveso ve významu „spojovat hlásky“. Např. Sehnal (in Třískova 1999:85) upozorňuje, že „*Výraz pinyin v čínštině znamená asi tolik, co „spojování hlásek“ neboli „hláskování“ – nejedná se o žádný termín, který by označoval výhradně daný systém zápisu čínštiny.*“ Podobně to hodnotí i Třísková (2012:21). Česko-čínský slovník J. Vochaly (2007) naopak uvádí pod heslem „pinyin“ jako druhý význam přímo „fonetická transkripce pinyin (pchin-jin)“. Oficiálně se tak do češtiny zavádí slovo přejaté z čínštiny.

Dle odborníků

V roce 1997 se v České republice pod záštitou Česko-čínské společnosti konal kulatý stůl na téma „Transkripce čínštiny do češtiny“. Jeho účastníci řešili, zda je vhodné přejít od standardní české transkripce k pinyinu. Hodnotili praktické, estetické a historické aspekty přepisu čínštiny v českém prostředí, pro a proti možného přechodu, a to nejen v odborné sféře, ale především ve sféře veřejné. Většina účastníků diskuse se soustředilo na funkci pinyinu

jakožto transkripce, případně okrajově uvedli jiné funkce. Například podle O. Krále „*pinyin přestal být jedním z možných „přepisů“, ale vystupuje jako legitimní (byť zatím druhé, alternativní) čínské písmo.*“ (in Třísková 1999/ I:103). David Sehnal ve svém příspěvku „Co je vlastně pinyin?“ upozorňuje, že pinyin nebyl od svého počátku koncipován pro cizince, nýbrž pro samotné Číňany, a že:

„Hanyu Pinyin Fang'an nelze označit za transkripci a jako takovou jej porovnávat s jinými transkripcemi, nýbrž se jedná o projekt svébytné národní hláskové abecedy založené na latinské grafice. (...) Podaří-li se prokázat, že pinyin je oficiální národní fonetickou abecedou, musíme vůči němu postupovat obdobně jako vůči jakékoli jiné národní abecedě založené na latině – totiž zachovat ji v původní podobě, ostatně princip respektovaný v pinyinu samotném.“ (in Třísková 1999/I:86-7).

H. Třísková, která se o pinyin opírá ve své „Segmentální struktura čínské slabiky“, uvádí, že „*pinyin není svébytným typem abecedy, nýbrž ortografickým systémem, který specifickým způsobem využívá grafému latinské abecedy.*“ (Třísková 2012:23) Nicméně pro zjednodušení výkladu rovněž přistupuje k označení „abeceda pinyin“ nebo zkratce HPF (tuto zkratku budu rovněž užívat). Dále shrnuje, proč různá zmíněna označení jsou přesná jenom do jisté míry.

Spojení *pīnyīn* 拼音 a *pīnyīn wénzì* 拼音文字 se vyskytlo už v pravidlech čínského písma *Latinxua Sin Wenz* 拉丁化新文字 („Nové latinizované písmo“) z 30. let 20. století. *Pīnyīn wénzì* už tenkrát bylo označení pro „fonografická písma“. Fakt, že výraz „pinyin“ je dnes spojen hlavně s HPF a ne s jinými světovými písmi je způsoben důsledným uplatňováním tohoto návrhu, především od konce 70. let minulého století, jako jednotného víceúčelového systému pro čínštinu.

Sinologové jako DeFrancis (1984, SPP 171/2006), V. H. Mair (články na jazykovém blogu www.languageblog.com, SPP 18/1990), Su Peicheng (in IJSL 150/2001:109-124), J. S. Rohsenow (in IJSL 150/2001:125-140) opakují, že se pinyin dá považovat za písmo a jediné, co mu chybí, je formální uznání tohoto statutu vládou. „V budoucnosti“ se v Číně zcela jistě musí podle nich naplnit digrafie. Do zajímavého extrému jde X. Hinch (in SPP 134/2004), jenž vcelku puntičkářskou analýzou formulací v zákonech ČLR, slovníkových definicích, textu normy ISO¹ aj. prokazuje, že technicky vzato „Hanyu Pinyin Fang'an, including its

---

¹ Například tvrdí, že je-li čínské slepecké písmo bráno jako takové, měl by i pinyin být považován za písmo. Dalším příkladem je fakt, že je-li možná transliterace z tibetštiny, mongolštiny a ujgurštiny do *hanyu pinyin*u, pak pinyin je písmo, neboť transliterace je možná jen mezi písemnými systémy.

orthography, is a writing system for Chinese.“. Tato věta je typickou ukázkou míchání pojmů. Konkrétně Hànyǔ Pīnyīn **Fāng'àn**, jak poukazuje např. Třísková (2012:20)

*„určuje, jakým způsobem se mají psát izolované slabiky, a dále zabezpečuje zřetelnost slabičné hranice ve víceslabičném slově (...) Jinak řečeno, **neurčuje pravopisná pravidla**, kdy psát slabiky **dohromady** jako jedno slovo, kdy **odděleně** (...) Teprve roku 1988 byla oficiálně zveřejněna „**Základní pravopisná pravidla pinyinů**“ (Hànyǔ Pīnyīn Zhèngcífǎ Jībēn Guīzé 汉语拼音正词法基本规则)“.*

Jako transkripce čínštiny je HPF často diskvalifikován. Ač je určen jako pomůcka pro zachycení výslovnosti, jednotlivé grafémy mohou reprezentovat různé fonémy (např. písmeno **u** reprezentuje [u] nebo [y]). Už samotná existence sady velkých písmen odkazuje na jejich ryze pravopisný účel, protože pro účely transkripce řeči nemají opodstatnění.

Slovo *fāng'àn* 方案 může znamenat projekt, plán, program, schéma. V době největšího rozmachu prací v oblasti jazyků ČLR mezi lety 1955-1958 vznikalo množství „*fāng'ànů*“ – pro zjednodušení čínských znaků *Hànzì Jiǎnhuà Fāng'àn* 汉字简化方案, fonetizace jazyků národnostních menšin (např. zhuangštiny *Zhuàngyǔ Pīnyīn Fāng'àn* 壮语拼音方案). Zhou Minglang (2003) píše, že označení „*pīnyīn fāng'àn*“ mělo být přechodné: svou podstatou to byly návrhy písem, ale z politických důvodů realizace písem odložily. Takovým způsobem se mohlo experimentovat s latinkou, aniž by to vyvolávalo kontroverze.

„Pravidla pravopisu“

Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn je jakýsi mezistupeň mezi abecedou a ortografií: 1) Určuje soubor grafémů pro zápis čínských fonémů; 2) určuje způsob zápisu fonémů (které fonémy se mohou vyskytovat na začátku a které na konci slabik, psaní dvoj- a trojhlasek, způsob zápisu suprasegmentální složky slabik, tedy tónů) – tj. pravopis na úrovni fonémů. HPF má vystihnout výslovnost čínštiny, grafické rozlišení homofonních slov je v zájmu pravidelnosti systému omezeno na minimum. Výjimkou jsou „erizované“ slabiky (píší se ve své neerizované podobě se sufixem -r, i když znějí stejně: *xiangr* = *xianr* = *xiar*).

Hànyǔ Pīnyīn Zhèngcífǎ (dále zkracováno jako HPZ) je potom soubor pravopisných pravidel na úrovni morfémů, lexémů a vět. Těžištěm podrobných pravidel je spojování slabik *liánxiě* 连写 a dělení slov *fēncí* 分词. Hlubší pravopis HPZ rozlišuje významy slov či slovní druhy především dělením slabik (东西 *dōngxī* „věc“ a *dōng-xī* „východo-západní“). Podrobně je popisuje Yin Binyong (1990).

Sebba (2007:11) dává krásnou příkladovou větu k vysvětlení vztahu pravopis – písmo: „*I am spelling the words of this sentence according to the orthography² of English using the Roman writing system (or script).*“ Můžeme si ji přeložit jako „Hláskuji slova této věty podle pravidel pravopisu angličtiny pomocí latinkové písemné soustavy neboli písma.“ Pro čínštinu by se to dalo upravit na:

„*Wǒ bǎ zhège jùzi de dāncí yòng Hànyǔ (pīnyīn) (lādīng shì) zìmǔ ànzhào Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn pīnxiě, yòng lādīng (pīnyīn) wénzì ànzhào Hànyǔ Pīnyīn Zhèngcífǎ liánxiě.*“

我把这个句子的单词用汉语（拼音）（拉丁式）字母按照汉语拼音方案拼写，用拉丁（拼音）文字按照汉语拼音正词法连写。

„Hláskuji slova této věty pomocí písmen čínské (fonetické) abecedy (vycházející z latinky)³ podle pravidel ‚hláskování‘ čínštiny a píšu latinkovým (fonetickým) písmem podle pravidel čínského pravopisu.“

Abych to shrnul, slovo „pinyin“ samo o sobě je „fonetizace“. Obvykle se zaměřuje *Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn* a *Hànyǔ Pīnyīn Zhèngcífǎ*. HPF a HPZ by se mohly překládat jako „Malá“ a „Velká pravidla čínského pravopisu“. „Malá pravidla“ vymezují podobu slabik standardní čínštiny v kontrastu s „nestandardními“ dialekty či jazyky národnostních menšin. „Velká pravidla“ určují, jak psát čínsky bez čínských znaků.

Když už se má mluvit o jiném než znakovém písmu pro čínštinu, postačilo by běžné označení latinkové, příp. fonografické. Základní principy HPZ jsou stejné, jako v jiných jazycích – 26 latinských grafémů, jejichž kombinací se zapisují fonémy, vyznačování mezer mezi slovy, rozlišování malých a velkých písmen, lineární řazení grafémů atd. Jeden rys je podobný s hebrejským či arabským písmem – vynechávání fonémů. Zatímco u těchto písem se vynechávají obecně samohlásky, v HPF se to týká prostřední hlásky finál *-iu*, *-ui* a *-un* (s výslovností v Mezinárodní fonetické abecedě IPA [jɔʊ], [ɥeɪ] a [ʊən]).

Stejně jako se o latince nemluví jako o transkripci češtiny, není asi vhodné mluvit o pinyinu pouze jako transkripci čínštiny.

Pinyin je užíván jako souhrnné označení pro psaní čínštiny latinkou dle konvencí HPF a/nebo HPZ. Důsledkem je rozdílný názor na to, co je „pinyin“ a jak vypadá ten „správný“.

---

² *Spelling* a *orthography* se do češtiny překládá shodně jako pravopis. *Spelling* – hláskování – by mohl být jakousi podmnožinou *orthography* - pravopisu.

³ Uvádím „čínské“ namísto latinské abecedy. Čínská abeceda se od jiných národních abeced liší např. fonetickou hodnotou přiřazenou písmenům *j*, *q*, *x* či digrafům *zh*, *ch*. Obdobně česká abeceda má jako základ latinku, ale je rozšířena pomocí diakritických znamének o zvláštní grafémy *č*, *ř*, *š*, *ž* apod.

1 Historický vývoj fonetického zápisu čínštiny

Nyní si uděláme představu o tom, co byly hlavní příčiny vzniku a účely, kterým měly sloužit fonetizace či latinizace čínštiny, jejichž konečnou podobou je pinyin.

1.1 Impulsy pro jazykové reformy

Pinyin, jako mnoho jiných prepisových systémů a zjednodušení znakového písma, je výsledkem rozsáhlých jazykových reforem, které započaly koncem 19. století. Nejsilnějším podnětem k transformaci nejen jazyka, ale i celé čínské společnosti bylo opětovné setkání Číny s vnějším světem, především pak vojenské porážky od zemí vnějšího světa ve druhé polovině vlády dynastie Qing 清 (1644-1911). Po otevření přístavů v důsledku Opiových válek v polovině 19. stol. se do Číny ve velkých vlnách dostávaly zprostředkovaně západní modely státní správy, obchodu, vzdělávání apod. Ve společnosti se začala rodit reformní hnutí, jež měla zemi dotáhnout na úroveň Západu. První vlna reforem týkající se jazyka přišla po utržení (doslova) potupné porážky od Japonska po roce 1895.

Pro Čínu bylo potřeba přijít na to, jakou cestou dojít vyspělosti Západu. Postupně se formoval názor, že klíč k úspěchu je v náplni a formě vzdělání. Zdálo se, že na Západě lidem stačí pár desítek písmen abecedy pro nabytí gramotnosti. Poté mohli studovat jakékoli téma, které se jim zalíbilo. Čínští vzdělanci museli naučit tisíce znaků, aby mohli skládat zkoušky založené na kanonických spisech. Vyšší postavení měl psaný styl *wényán* 文言, tou dobou značně vzdálený hovorovému jazyku. Vzdělávací systém a písmo se pak staly terčí kritiky. Zakládaly se instituty a vysoké školy podle západních vzorů, kde se učily přírodní vědy namísto klasických spisů, studenti byli vysíláni na stáže do zahraničí. Vzdělanci začali spatřovat znakové písmo jako kámen úrazu v šíření všeobecné gramotnosti. Stále častěji zněly ohlasy, že čínské znaky jsou příliš složité na učení a reprodukci oproti latince či japonským *kanam*⁴. Písmo se podle nich muselo buď zjednodušit, doplnit nebo kompletně nahradit jiným.

1.2 Latinka jako alternativa

Alternativní písmo, které mělo největší vliv, byla právě latinka, a to díky snahám prvních evropských misionářů. Jezuité Matteo Ricci (1552-1610) a Nicolas Trigault (1577-1629), protestant Robert Morrison (1782-1834), diplomaté Thomas F. Wade (1818-1895) a Herbert A. Giles (1845-1935) - každý z nich navrhl či zdokonalil přepis čínštiny, resp. jednoho či více dialektů pomocí latinky. Jejich motivací bylo především usnadnění učení se znakům pro

---

⁴ Zdá se, že vliv na jazykové reformy přímo souvisí s dojmem technologické nadřazenosti jiného státu. Arabské, korejské či tibetské písma jsou fonografická a Číňané s nimi přišli do styku určitě dříve než s latinkou. V těchto písmech ale inspiraci pro svůj jazyk nehledali.

ostatní cizince, ale také výchova místních konvertitů a překlad Bible do jazyka srozumitelného místnímu obyvatelstvu. Takto vzniklé systémy byly různorodé - jednak zapisovaly různé dialekty, a jednak jejich autoři mluvili různými světovými jazyky, tyto odlišnosti pak promítli do zápisů čínštiny.

Jednalo se o propracované a fungující systémy – Morrisonovu romanizaci údajně do vyhlášení ČLR užívalo jako své písmo na 100 000 lidí, Wade-Gilesova transkripce se až do roce 1999 užívala v Americké kongresové knihovně pro přepis jmen čínských autorů a názvů děl, než přešli na HPF. I přesto až do konce 19. století čínští literáti neuvažovali o celonárodním uplatnění latinky či jiného způsobu fonetizace. Dokud (více méně) fungovala společnost, znakové písmo mělo neotřesitelné postavení.

1.3 První čínský návrh

V souvislosti s výraznější přítomností cizinců v otevřených přístavech vzešel první publikovaný domácí návrh fonografického písma od obyvatele Xiamenu 厦 门 Lu Zhuangzhang 卢 懋 章 (1854-1928). Lu v r. 1892 vydal *Yī Mù Liǎo Rán Chū Jiē* 一目了然初阶 („První kroky k pochopení na první pohled“), ve kterém představil 55 písmen vycházejících tvarem z latinky pro zápis svého rodného dialektu. V předmluvě ke svému dílu vyjadřuje názor, že Čína může být bohatá a prosperující, pokud budou její obyvatelé gramotní. Toho lze dosáhnout díky jednoduchému písmu. Deset let, které podle Lu Zhuangzhang člověk obvykle ztratí studiem komplikovaných znaků, by se pak mohly věnovat matematice, fyzice či chemii. Ping Chen (1999) komentuje, že v tomto názoru je shrnut přístup většiny tehdejších i budoucích jazykových reformátorů. Abeceda, resp. japonské *kany* byly v dané době považovány za účinnější písmo pro nabytí gramotnosti i běžné užití, než čínské znaky. Navíc se zrodila mylná domněnka, že problém s modernizací společnosti tkví spíše v podobě písemné soustavy, než v náplni a způsobu vzdělávání.

1.4 Počátek jazykových reforem na vládní úrovni

Lu Zhuangzhangův návrh vyznačuje moment, od kterého se začalo otevřeně a hlasitě mluvit o reformě písma i jazyka. Cílem byla všeobecná gramotnost a pokrok. Diskuse se tak týkaly zjednodušení grafické podoby znaků, přiblížení písemného stylu hovorové řeči, řešila se úloha znakového písma a zda má být doplněno či nahrazeno fonetickým. Do pádu císařství roku 1911 vzniklo zhruba 30 různých systémů fonetizace. Některé z návrhů (včetně Lu Zhuangzhangova) se dostaly oficiálně k císařskému dvoru. Důležitou otázkou vládní politiky se reforma jazyka stala až na sklonku dynastie.

Dvěma významnými promotéry reformy jazyka na počátku 20. století byli Wang Zhao 王照 (1859-1933) a Lao Naixuan 劳乃宣 (1843-1921). Oba byli politicky aktivní, hluboce se zabývali studiem jazyka a vypracovali vlastní fonetická písma. Wang Zhao strávil několik let v exilu v Japonsku, kde se setkal se slabičnými abecedami a jednotným národním jazykem. Po návratu do Číny r. 1900 navrhl systém pro zápis *guānhuà* 官话 – „jazyka úředníků“ (standard, kterým se domlouvali úředníci v celé zemi) a písemného stylu *báihuà* 白话, který byl bližší hovorové řeči, ale neměl společenské uznání. Pro Wang Zhaa byla nejdůležitější národní jednotnost, kterou šlo zajistit jednotným jazykem. Nechtěl se zbavit znaků, jeho původní úmysl byla pravá „digrafie“, tedy dvojí písmo, kdy znaky měly sloužit jako vyšší forma pro učence a byrokracii a nová abeceda jako nižší forma komunikace pro méně vzdělané vrstvy (Ping Chen 1999:180).

Vedle toho Lao Naixuan chtěl zavést fonetické písmo pro 4 hlavní dialektické skupiny, které podle něj byly severní *guānhuà* z okolí Pekingu, jižní *guānhuà* z okolí Nanjingu, dialekt *wu* z okolí Suzhou a pro jazyky provincií Guangdong a Fujian, které považoval za jednu skupinu. Lao Naixuan upřednostňoval okamžitý přístup ke vzdělání, celonárodní standard by měl vyplynout přirozeně z daných skupin. Toto se ukázalo být jednou z hlavních otázek, které reformátoři museli řešit opakovaně – je důležitější všem společný a srozumitelný jazykový standard, a pokud ano, co mělo posloužit jako jeho základ? Nebo je důležitější šíření vzdělanosti, čehož šlo dosáhnout rychleji s výukou v rodném dialektu? K těmto otázkám se reformátoři vraceli neustále v průběhu celé první poloviny 20. století.

V roce 1911 se Qingská vláda konečně pustila do řešení jazykových reform. Po konferenci o vzdělávání vydala *Tōngyī guóyǔ bànfǎ fǎ'àn* 统一国语办法法案 „Výnos o postupu pro sjednocení národního jazyka“. V něm se zavázala do osmi let provést rozsáhlý výzkum oficiálního jazyka *guānhuà*, slovní zásoby, gramatiky, fonologie a stanovit standardní „národní jazyk“ *guóyǔ* 国语 a fonetickou abecedu pro jeho zápis. Jazyk a abeceda se měly vyučovat v celé Číně. Tento plán se naplnil až po pádu dynastie.

1.5 Kodifikace národního jazyka a první vládou uznaná fonetizace

Se svržením dynastie se Čína vrhla do víru společenských proměn. V r. 1912 se utvořila Komise pro sjednocení výslovnosti *Dúyīn Tōngyī Huì* 读音统一会. Jejích 80 členů byli experti na tradiční fonologii, filologii, dialekty a/nebo cizí jazyky, pocházející ze všech provincií Číny. Na konferenci zahájené v únoru 1913⁵ se tato komise snažila určit podobu

---

⁵ Na vládní úrovni byly závěry a návrhy z konference podpořeny až v r. 1919 za dočasného zklidnění země.

guóyǔ. Experti se dohodli na výslovnosti 6500 běžných a 6000 méně běžných znaků. Výsledná podoba *guóyǔ* ale čerpala z různých dialektů. Vznikl tak umělý amalgam, který nezískal podporu veřejnosti. Až v roce 1932 se přešlo od umělé směsi k jasněji vymezenému pekingskému fonologickému základu.

Standardizace mluvené čínštiny mělo přímý vliv na fonetický zápis. V roce 1913 (oficiálně 1919) byla pro zápis nově kodifikované *guóyǔ* vypracována „abeceda pro anotaci výslovnosti“ *zhùyīn zìmǔ* 注音字母. Zhuyin vycházel graficky z výrazně zjednodušených znaků, zapisoval iniciály, mediály, subfinály a pomoci čtyř značek tóny. Od začátku měl ryze pomocnou funkci – sloužil k výuce znaků a *guóyǔ* a pro sestavování slovníků, ale nemohl sloužit v mezinárodním prostředí a nefungoval jako samostatné písmo nezávislé na znacích.

1.6 První oficiální latinkový systém pro národní jazyk

Po roce 1919 se v Číně rozvinulo Májové hnutí. To bylo charakterizované snahou odtrhnout se od staré kultury, dle některých tedy i od znakového písma. Důraz se kladl na přiblížení písemného jazyka hovorovému, což mělo být snazší díky fonetickému písmu. Su Peicheng zmiňuje, že se takto radikální pohledy začaly objevovat od 20. let 20. století, např. článek Qian Xuantonga 钱玄同 z r. 1923 „*A Revolution for Chinese Characters*“, který argumentuje že „*Chinese characters are difficult to read and difficult to write, and hinder the popularization of education and the spread of knowledge.*“ (in Su Peicheng, in IJSL 150/2001:111).

Qian Xuantong spolu s Chao Yuen Renem 赵元任 (též Zhao Yuanren) vytvořili v roce 1926 „Romanizaci národního jazyka“ Gwoyeu Romatzyh 国语罗马字 (v pinyinu *Guóyǔ Luómǎzì*). Byl to detailně propracovaný systém s komplexními pravopisnými pravidly. Jako první vyznačoval mezery mezi celými slovy, tóny byly zohledněny výhradně pomoci pravopisu. Mělo se jednat o plnohodnotné písmo, ne jen pomůcku jako předchozí zhuyin (Chao 1968:110). Vláda ho však schválila jenom jako oficiální přepis národního jazyka *guóyǔ* pro zahraničí. Kvůli náročnosti na učení nenalezl tento systém kladné přijetí ani u Číňanů, kteří se *guóyǔ* učili pomoci zhuyinu, ani u cizinců, kteří užívali své národní transkripce (např. Wade-Giles pro angličtinu, Palladiovu pro ruštinu atd.). Podpora *Gwoyeu Romatzyh* byla v roce 1934 stažena. *Zhùyīn zìmǔ* byl mezitím (1930) přejmenován na *zhùyīn fúhào* 注音符号 – „fonetické symboly“, údajně aby se zdůraznilo, že se jedná pouze o pomocné symboly (*fúhào*) a ne abecedu (*zìmǔ*) fonetického písma.

1.7 Pluralitní přístup k fonetizaci čínštiny – *Latinxua Sin Wenz*

Zatímco nacionalistická vláda v Nanjingu pracovala na jednotném standardu a pro anotaci výslovnosti a přepis do latinky měla dva odlišné systémy, zastánci opačného přístupu k jazyku se vyskytovali v řadách komunistů. Jeden ze zakladatelů KS Číny a významný reformátor jazyka, Qu Qiubai 瞿秋白 od roce 1928 pracoval na latinkovém fonetickém písmu pro čínštinu, který později dostal označení *Latinxua Sin Wenz* 拉丁化新文字 (v pinyinu *Lādīnghuà Xīn Wénzì*), tedy „nové písmo na základě latinky“. Qu Qiubai strávil nějaký čas v exilu v SSSR. V Moskvě se setkal se zkušenými sovětskými lingvisty. Sovětský svaz tou dobou (1921-1928) pracoval na vytváření latinkových písem pro národnostní menšiny (Sofronov 2007:622)⁶. Za pomoci sinologů V. M. Alexejeva a A. A. Dragunova Qu a další odborníci přepracovali *sin wenz*, aby jeho pomocí snížili negramotnost stotisícové čínské komunity v SSSR. Jejich systém se po vydání v r. 1931 začal rychle šířit mezi masami. *Sin wenz* měl být od počátku nezávislý na znakovém písmu. Vycházel ze severního, ale dále se upravoval i pro ostatní hlavní dialekty. Neudával žádným způsobem tóny, byl velmi snadný na učení, a proto si získal popularitu. Zakládaly se společnosti na podporu a další šíření *sin wenz*, a to jak ve velkých čínských městech (Peking, Šanghai, Kanton), tak i v zahraničí (Tokio, Paříž, Londýn, Singapur, Malajsie, Indonésie atd.). Významní spisovatelé jako Lu Xun 鲁迅, Guo Moruo 郭沫若, Mao Dun 茅盾 se vyslovovali v jeho prospěch. Zdálo se, že ho kladně vnímají i špičky KS Číny, včetně Mao Zedonga. Vůbec největší podporu v dějinách Číny dostalo fonetické písmo 7. listopadu 1940 v Pohraniční oblasti spravované komunisty (Shaanxi, Gansu a Ningxia). *Sin wenz* v nich byl oficiálně postaven na roveň se znakovým písmem. Dokumenty psané čistě v *sin wenz* byly úředně stejně platné, jako ty ve znacích.

1.8 Po dvaceti letech stále stejné otázky

Veškeré jazykové reformy byly mezi r. 1937 a 1949 pozdrženy kvůli válce s Japonskem a občanské válce. Po stabilizaci země v r. 1949 pod vládou KS Číny byla společnost připravena obnovit hnutí za šíření *sin wenz*, ale taky bylo zapotřebí zemi zcela sjednotit a zpevnit. Jazyková reforma nebyla jen v rukou odborníků, stala se významným bodem vládní politiky. Musela být zprostředkována diskuse, která by vyřešila zásadní otázky: měl se celoplošně prosazovat standardní jazyk nebo dát prostor místním dialektům? Měla Čína přejít na fonetické písmo radikálně či postupně, anebo zůstat u znakového? Byla přednější rychlá eliminace negramotnosti (pomocí fonetického písma a/nebo výuky vedené v dialekttech), nebo tradice a jednota písma (v podobě znakového písma a jednotného jazyka *guóyǔ*)? Otázky

---

⁶ Původně měla také ruština přejít z cyrilice na latinku.

podobné těm z počátku století, avšak dosud nevyřešené ke spokojenosti všech. Čína byla formálně sjednocena, takže příznivci pluralitního a unifikačního přístupu už nemohli zastávat příliš vyhraněné názory a museli se nějak dohodnout. Oproti svým předchůdcům měli situaci podstatně jednodušší v tom ohledu, že existovala ucelenější podoba národního jazyka *guóyǔ* a během 20 let se pokusem a omylem zjistilo, co fungovalo a co ne.

2 Vznik pinyinu a určení jeho role

V říjnu 1949, ihned po vítězství komunistů nad nacionalisty v občanské válce a ustálení situace v zemi, se obnovil zájem široké veřejnosti, intelektuálů i vlády o jazykové reformy. Od 30. let komunisté otevřeně podporovali a šířili systém *sin wenz*. Podle DeFrancise (1984:255-257) se všeobecně se očekávalo, že tato podpora přetrvá a Čína postupně přejde na fonetické písmo. Ještě v roce 1950 existovaly společnosti propagující *sin wenz*, stále se vydávaly knihy a noviny psané výhradně tímto systémem, dokonce se vyučoval jako samostatný předmět na několika vysokých a středních školách. Další rozvoj fonetického písma a postupné nahrazení znaků doporučovali například Mao Dun 茅盾, Guo Moruo 郭沫若 či Ma Xulun 马叙伦, kteří měli velmi blízko rozhodujícímu člověku – Mao Zedongovi 毛泽东. Mao Zedong se ale na nějakou dobu odklonil od latinky a v konečném důsledku i od celkové latinizace čínštiny.

2.1 Zrod pinyinu

I když reformátoři mohli vycházet ze zkušeností svých předchůdců, proces zrodu pinyinu trval několik let.

2.1.1 Národní forma fonetického písma

V únoru 1952 byla ustanovena Výzkumná komise pro reformu písma *Zhōngguó Wénzì Gǎigé Yánjiū Wěiyuánhui* 中国文字改革研究委员会, koncem r. 1954 přejmenována na Komisi pro reformu písma *Zhōngguó Wénzì Gǎigé Wěiyuánhui* 中国文字改革委员会, které předsedal Wu Yuzhang 吴玉章. Její součástí byla i dílčí Komise pro návrh fonetizace *Pīnyīn Fāng'àn Wěiyuánhui* 拼音方案委员会.

Mao Zedong v jednom z projevů prohlásil, že by se čínské písmo mělo reformovat, mělo by směřovat k fonetizaci podle celosvětového trendu a že by mělo mít „národní formu“ (*mínzú xíngshì* 民族形式). Údajně ho k tomu navedl vůdce Sovětského Svazu J. V. Stalin. Mao se prý v r. 1949 na oslavě Stalinových narozenin zeptal na radu při řešení jazykové otázky a vytvoření čínské abecedy (*zìmǔ*). Na to Stalin odpověděl, že Čína je velká země a měla by mít vlastní abecedu, neměla by spoléhat pouze na latinku.⁷ (DeFrancis in SPP 171/2006:5).

Komise pro reformu písma tedy dostala za úkol vytvořit „národní abecedu“. Dva roky vytvářela, diskutovala a zavrhovala jeden návrh za druhým, vycházející tvarem z podoby

---

⁷ Koncem 30. let v SSSR upustili od zavádění latinky pro menšinové národy a všude se naopak prosazovala cyrilice kvůli integraci země. Sovětští odborníci v 50. letech navrhovali cyrilici i pro Čínu.

znaků. Paralelně s vývojem abecedy se hlavní část komise věnovala reformě znaků samotných, především jejich grafickému zjednodušení. Debaty o zjednodušení znaků byly údajně žhavější a živější, než ty o fonetizaci čínštiny.

2.1.2 Vítězná latinková forma písma

Roku 1954 napsal Zhou Youguang 周有光 pojednání „Příběh abecedy“ *Zimù De Gùshi* 字母的故事, v němž vysvětloval, že latinka nijak neodporuje konceptu „národní formy“ písma stanovené Mao Zedongem. Písmo patří tomu národu, který ho využívá. „Příběh abecedy“ údajně přesvědčil Mao o tom, že se dá latinka využít naprosto stejně pragmaticky jako jiné západní vynálezy (auto či letadlo) a není nutné lpět na systému vycházejícím z tahů znaků. Zhou Youguang, označovaný za „otce pinyin“, byl pozván na „Celonárodní konferenci o reformě písma“ *Quánguó wénzì gǎigé huìyì* 全国文字改革会议 v roce 1955.

Na této konferenci kulminovaly práce Komise pro reformu jazyka. K rukám lingvistů z Komise pro návrh fonetizace se během let 1952-1955 dostalo na 655 návrhů (DeFrancis [1984:262] uvádí, že jich bylo až 1700), které přicházely z řad široké veřejnosti, odborníků čínských i zahraničních, systémy znakové, latinkové či cyrilické. Nikdy předtím ani poté veřejnost neprojevila takový zájem o fonetické písmo a nikdy předtím ani potom nemělo pozornost ústřední vlády. Po pečlivé úvaze bylo šest kandidátů (čtyři systémy vycházející z tahů znaků, jeden latinkový a jeden cyrilický) předloženo Komisi pro reformu písma k posouzení. V souladu „s přízní mas“ a „s požehnáním vyššího vedení“ byla vybrána latinka.

„Přízeň mas“ byla nepochybně potěšující, ale větší význam mělo „požehnání vedení“. Zhou Minglang (2003) či Moskalev (1981) popisují sociálně-politické důvody volby latinky. Jako cyrilice v SSSR měla latinka sjednotit grafickou soustavu všech jazyků na území ČLR a také stanovit jakési kulturní státní hranice s arabským a cyrilickým písmem na severu a západě.

2.1.3 „Pracovní verze projektu fonetizace čínštiny“

Dne 10. ledna 1956 Komise pro reformu jazyka vydala „Pracovní verzi projektu fonetizace čínštiny“ *Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn (Cǎo'àn)* 漢語拼音方案(草案). Byl to stručný dokument o 20 stránkách, z čehož jen sedm stran zabíral samotný návrh. V sedmi bodech jsou zde uvedeny

- 1) písmena iniciál a písmena pro zápis finál – 25 písmen latinské abecedy (bez *v*) a doplňující písmena *ü* (cyrilice), *z*, *ç*, *ǝ*, *ŋ* (symboly IPA),
- 2) způsob, jakým se tvoří finály a slabiky,
- 3) způsob přepisu 儿 – na začátku slova jako „*er-*“, na konci jako sufix „*-r*“.

- 4) zápis finály slabik (dnes psaných jako) *zhi, chi, shi, ri, zi, ci a si* buď jako „-i“ bez tečky, nebo zcela tuto finálu nezapisovat (jako byla praxe v dřívějším *sin wenz*),
- 5) písmena nad rámec standardních 26 písmen latinské abecedy psát v případě nutnosti dostupnými písmeny: *u, z, c, s, n, l* jako *g, zh, ch, sh, ng* a *i*,
- 6) 5 diakritických znamének pro zápis tónů včetně nulového,
- 7) apostrof pro rozlišení slabik v případě nejasnosti hranice slabiky (*piào 票 – pí'áo 皮袄*).

Následovaly dva listy zobrazující grafickou podobu tiskací a psací včetně sady velkých písmen a dva příklady textů – „příklad anotace znaků“ *Hànzì zhùyīn yàngpǐn 汉字注音样品*, ve kterém je pinyin psán nad znaky, a „příklad fonetického zápisu *pǔtōnghuà*“ *Pǔtōnghuà pīnyīn yàngpǐn 普通话拼音样品* (*pǔtōnghuà* byl nově zvolený termín pro standardní čínštinu místo *guóyǔ*), ve kterém je dán souvislý text psaný pinyinem a pod ním tentýž text ve znacích. Na těchto příkladech je zajímavé, že se vyznačují mezery mezi slovy, jak tomu bylo u předchozích systémů *Gwoyeu Romatzyh* a *Latinxua Sin Wenz* (příloha č. 1). Podrobnější pravidla pravopisu a dělení slov ovšem nebyla oficiálně schválena až do roku 1988.

2.1.4 Vysvětlení k pracovní verzi

Zbýlých 13 stran pracovní verze vysvětlují účel a principy vzniku pinyinu, důvody upřednostnění latinky místo jiných „národních“ systémů, průběh vytváření pinyinu a které otázky byly při diskusích nejproblematičtější a budou se muset vyřešit později (jako hranice slov a rozlišení homofonů).

Jako pět hlavních účelů daného návrhu fonetizace (pinyinu) jsou uvedeny:

- 1) Anotace čínských znaků (*Hànzì zhùyīn 汉字注音*) – udávání správného čtení ve slovnících, učebnicích, ukazatelích, atp. Pinyin měl tak usnadnit výuku znaků a převzal úlohu *zhuyin*.
- 2) Nástroj pro výuku *pǔtōnghuà*. Celostátní standardní jazyk se sice ustanovil už na konferenci roce 1913, ale v 50. letech stále nebyl dostatečně rozšířen ve společnosti. I tento úkol dříve plnil *zhuyin*.
- 3) Znaková sada (*fúhào 符号*) – pro vědecké, technické a technologické účely, například telegrafování, signalizace, vytváření rejstříků, seznamů, značení ve vědeckých disciplínách atp. K tomu se dříve užívaly různé způsoby, které měl pinyin sjednotit.
- 4) Pinyin se měl vyzkoušet pro účely vytvoření čínského fonetického písma (*Hànyǔ pīnyīn wénzì 汉语拼音文字*) – to mělo v budoucnu po období koexistence nahradit písmo znakové.

5) Písmena pinyinu se měla využít k vytvoření písem pro menšinové národnosti. Tím by se sjednotila grafická podoba veškeré písemnosti v Číně a eliminovaly různorodé systémy zavedené misionáři či arabské písmo používané Ujgury.

Zde je vidět posun statutu pinyinu. Autoři, píšíci o pinyinu (DeFrancis 1984:256); Chen 1999:188, Třísková 2012:22), upozorňují, že v názvu návrhu, jenž šel v r. 1955 před komisi, stálo “První návrh čínského fonetického písma (založený na latince)” *Hànyǔ Pīnyīn Wénzì* (*lādīng zìmǔ shì*) *Cǎo’àn Chūgǎo* 汉语拼音文字（拉丁字母式）草案初稿. V roce 1956 se klíčové slovo „písmo“ *wénzì* vyškrtlo z názvu a ponechalo jen jako možný budoucí účel pinyinu ve vysvětlivkách. Při oficiálním přijetí pinyinu v r. 1958 Zhou Enlai už o „písmu“ mluvil jen jako o úkolu pro budoucí generace. Zdánlivě tak ponechal otevřená vrátka fonografickému písmu. Postavení znaků, zviklané ve 30. a skoro i na cestě ke svržení ve 40. letech, však bylo definitivně stvrzeno.

Z prvního návrhu je rovněž vidět, že pinyin byl od začátku primárně určen pro standardní čínštinu založenou na severním dialektu. Tím se lišil od *sin wenz*. ČLR potřebovala co největší míru integrace země a národa. Pro tyto účely se hodil jednotný jazyk a nebylo vhodné zvýrazňovat odlišnosti dialektů. V návrhu z r. 1956 se mluví o přizpůsobení písmen pinyinu pro menšinové národnosti, ale už nikoli pro dialekty čínštiny. Tím se udržoval obraz jednolitosti čínštiny.

Co se týče vítězství latinské grafické podoby nad ostatními, argumenty uváděné v dokumentu jsou historické a pragmatické. Značná pozornost je věnována tomu, proč není pro moderní dobu vhodný zhuyin. Nebyl např. uzpůsoben pro navazování jednotlivých písmen při ručním psaní. Některá písmena zhuyinu byla prý snadno zaměnitelná. Zapisoval slabiky ve tvaru iniciály, mediály a subfinály, a tak nebyl vhodný pro zápis slov a jmen menšin a cizích jazyků⁸. Oproti tomu pinyin měl písmena pro každou hlásku, takže si s tímto problémem „poradí“. I kdyby se výše zmíněné problémy vyřešily pomocí jiného systému vycházejícího z tahů, autoři pinyinu argumentují zažitostí latinky v Číně. Fakt, že osm let po přijetí zhuyinu se tak jako tak vypracovala i *Gwoyeu Romatzyh* prý svědčil o výhodách latinky.⁹ Bylo zbytečné zavádět jakýkoli jiný, v Číně dosud zcela neznámý systém (HPF [CA] 1956:15-17). Zhou Youguang zmiňuje, že jednou z příčin vzniku pinyinu byla i nespokojenost vlády s tím, že pro různé účely se musí užívat různé způsoby nahrazení znaků a

⁸ Tyto důvody by se daly vyvrátit - i zhuyin se mohl a také skutečně byl upraven pro zápis dialektů, naopak jak ukazuje existence dyslexie a dysgrafie, jsou i písmena latinky snadno zaměnitelná. Souvislé psaní slov nakonec nebylo realizováno ani v pinyinu.

⁹ Kuomintangu zhuyin tak nevhodný nepřišel: ještě v r. 1944 plánoval jeho prostřednictvím upevňovat znalost *guóyǔ*. Po prohře v boji o vládu v Číně nadále široce uplatňovali zhuyin na Taiwanu. (Chen 1999:23).

že žádný dosud existující systém (zhuyin, *romatzyh* ani *sin wenz*) nebyl dostatečně univerzální. (Zhou Youguang 1992:217 in Ping Chen 1999:188).

2.1.5 Oficiální přijetí „Projektu fonetizace pro čínštinu“

Další dva roky se projekt projednával. U příležitosti zasedání Čínského lidového politického poradního shromáždění 10. ledna 1958 Zhou Enlai ve svém projevu představil pinyin zástupcům relevantních sfér. Jasně přitom zdůraznil, že pinyin má pomocný účel pro výuku znakového písma a národního jazyka *pǔtōnghuà*. Zopakoval, že latinková grafická podoba nemá žádný vliv na národní cítění vůči písmu, nejedná se tedy o invazi cizího systému. Naznačil, že v budoucnu by se mělo vyvinout fonetické písmo, ale to už měl být úkol pro další generace. Zhou Enlai tak vyslovil postoj vlády vůči fonetizaci čínštiny, který se od té doby zásadně nezměnil. „Základní reforma“ písma – nahrazení znaků pinyinem – byla odložena na neurčito (Sofronov 2002:628-631). V únoru 1958 byl oficiálně ve vší formálnosti přijat „Projekt fonetizace pro čínštinu“ *Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn* 汉语拼音方案, v takové podobě, jak je znám dnes (příloha č. 2. Pro detailní rozbor HPF viz Trísková 2012). Byl to jednostránkový dokument, který zahrnoval:

1) tabulku písmen (26 písmen latinky včetně *v* a jejich výslovnost v zhuyinu; 2) přehled iniciál; 3) tabulku finál; 4) tónové značky; 5) apostrof určující hranici slabiky před *a*, *e*, *o*.

Mj. nestandardní písmena byla definitivně nahrazena spřežkami („*zh*“, „*ch*“, „*sh*“ a „*ng*“), také se provedla rošáda písmen – písmenu „*j*“ byl přiřazen foném [tɕ] místo původního [j], který se začal zapisovat na začátku slabik pomocí „*y*“. Písmeno „*y*“ předtím zase zapisovalo foném [y]. Ten se začal psát pomocí „*u*“ nebo „*ü*“, v závislosti na předcházející iniciále.

K tomu ještě několik stručných poznámek ke způsobu psaní slabik a některých fonémů, ale žádné vysvětlení k účelu, způsobu či povinnosti HPF používat.

2.2 Oficiální postoj vůči pinyinu

V dokumentu natočenému k 50. výročí pinyinu v roce 2008 se všemožně vyzdvihuje jeho přínos pro čínštinu. Maluje se obraz Číny zcela nadšené pro pinyin od samého přijetí po dnešní dobu. Počátkem 60. let lidé údajně s velkým zájmem studovali pinyin a s jeho pomocí správnou *pǔtōnghuà*. Závratnou rychlostí se měla šířit i gramotnost ve znakovém písmu. Rovněž se v dokumentu ukazuje, jaký význam měl pinyin pro tvorbu písemných systémů pro menšinové národy bez vlastních písem. Pak ovšem dokument mlčky přeskočí až k přelomu 70. - 80. let a popisuje úspěchy pinyinu na mezinárodní scéně, například jeho uznání jako oficiální přepis čínštiny v OSN či fakt, že byl v 80. letech přijat i v Singapuru a

Malajsii. Už ale nezminí, že se Hongkong, Macao či Taiwan stále drží jiných systémů (transkripce Wade-Gile, Yale, zhuyin, aj.).

Tento dokument je svojí povahou oslavný, má zvýraznit jen dobré stránky. Je proto pochopitelné, že nezmiňuje rozpory ve společnosti (nebo spíše mezi intelektuály) vůči fonetickému systému. Zastánci fonetizace byli nespokojeni s mírou její státní podpory. Vlna nadšení odplula a cenné zkušenosti ze vzdělávání se během období „Kulturní revoluce“ zapomněly a centrálně se dále nerozvíjely. Ani zavádění písem pro menšinové národy nebylo a stále není tak jednoduché. V roce 2000 byl pinyin zakotven v Zákoně o společném jazyce a písmu ČLR. V něm se mj. píše, dalo by se říci, zdůrazňuje, že standardním jazykem ČLR je *pǔtōnghuà* a standardním písmem jsou zjednodušené znaky, pinyin je jejich pomocným nástrojem. Co přesně to znamená, popíši níže. Nyní se podívám na to, jak se vyvíjela pozice pinyinu během posledního půl století.

2.2.1 Po vyhlášení – rozjezd a zastavení rozvoje

Po přijetí pinyinu v r. 1958 se v každé vesnici s jeho pomocí učila *pǔtōnghuà* a znaky (v jejich zjednodušené formě), všude mělo panovat nadšení pro výuku jazyka. Děti zvládaly psát v pinyinu jakékoli slovo i celé deníčky. Nadšení ale nevydrželo dlouho.

Se smrti Wu Yuzhanga v r. 1966 nezbyl v nejvyšším vedení KS Číny nikdo, kdo by byl otevřeně pozitivně nakloněn „základní reformě“ písma (DeFrancis 1984:277). Základní reformou je myšlen přechod od znakového k fonetickému písmu tak, jak o tom hovořil Mao Zedong už ve 30. letech¹⁰. Ve svém projevu v r. 1956, kdy Mao přeci jen opustil myšlenku „národní formy“ fonetického písma, mluvil o tom, že se základní reformou mají problém hlavně intelektuálové, nikoli masy. Ještě v roce 1973 prý myslel, že se Čína dříve či později zbaví znaků, i přes odpor inteligence. Tak to podle DeFrancise vyznívá z rozhovoru mezi Mao Zedongem, Zhou Enlaiem a Henrym Kissingerem z onoho roku (DeFrancis in SPP 171/2006). Je možné, že intelektuálové, mající rozhodující slovo, viděli pinyin jako dobrého sluhu, ale špatného pána. Můžeme totiž sledovat jasné rozlišování dvou linií podpory pinyinu – pinyin oproti znakům a pinyin oproti jiným přepisům čínštiny.

2.2.2 Pinyin vs. hanzi

Fonografické písmo bylo a v současné době je jednoznačně podřízené znakovému. Nikdy se tedy neopakovala situace jako v roce 1940, když byl tehdy populární *sin wenz* postaven

---

¹⁰ Dle často citovaného rozhovoru s americkým žurnalistou Edgarem Snowem z r. 1936: *Red Star Over China*, (First Revised and Enlarged Edition, New York: Grove Press, 1938, 1944:446, in DeFrancis in SPP 171/2006:2)

na roveň se znaky. Vládní špičky nebyly nakloněny fonetizaci, veřejnost už neprojevovala velkou iniciativu. Ping Chen (1999:26) popisuje, jak se zájem veřejnosti pro cokoli odvíjel od zájmu vlády o dané téma. Tak krátce po konferenci mezi lety 1956 a 1959 probíhala kampaň za šíření *pǔtōnghuà* (a pinyinu pro její výuku), ale jakmile vláda potřebovala zaměřit pozornost veřejnosti jinam, zájem o jazyk upadl.

V 60. letech děti učili své rodiče a jiné dospělé správnou čínštinu. V dokumentu k výročí pinyinu se ve veselém duchu popisuje, jak byly organizovány malé „přepadovky“ - několik dětí stálo na silnici a nepouštělo kolemjdoucí dál, dokud něco správně nevyhláskovali. O pár let později za „Kulturní revoluce“ podobné skupinky o něco starších rudých gardistů nutily obyvatelstvo pálit materiály psané v pinyinu a jazycích národních menšin, ničili značení a vše, co obsahovalo latinku jakožto vynález cizinců (DeFrancis 1984:269).

Po smrti Mao Zedonga v r. 1976 a nástupu Deng Xiaopinga 邓小平 Čína začala přehodnocovat svoje politické, ekonomické i společenské postoje. Znovu vyvstaly otázky jazykových reforem – šíření společného jazyka *pǔtōnghuà*, používání zjednodušených znaků, fonetizace čínského písma.

Su Peicheng přehledně shrnuje, jak se v 80. letech utvrdilo postavení pinyinu. V této souvislosti uvádí tři názorné citace. První je projev Hu Qiaomuho 胡乔木, tehdejšího tajemníka KS Číny a předsedy Čínské akademie společenských věd (údajně velkého oponenta ekonomických reforem Deng Xiaopinga). Ten v projevu z 23. ledna 1982 k otázce reformy písma řekl, že čínské znaky se užívaly po tisíciletí a není možné je zcela opustit, zároveň i fonetické **písmo** by se mělo nadále užívat, oba systémy měly koexistovat. (Hu Qiaomu in Su Peicheng, IJSL 150/2001:112).

O dva roky později, v říjnu 1984 se sešla Komise pro reformu písma, aby zhodnotila dosavadní práce na reformě. Tehdy bylo stanoveno, že se musí šířit standardní jazyk *pǔtōnghuà*, standardizovat („reguralize“) čínské znaky a aktivně šířit „Projekt fonetizace čínštiny“ (HPF) tak, aby čínské znaky mohly s pinyinem koexistovat a navzájem se doplňovat. Tím by přispívaly k modernizaci Číny. Su Peicheng se domnívá, že je v tomto vyjádřen možný náběh na realizaci digrafie, který však byl zastaven o další dva roky později. V roce 1986 už ne Komise pro reformu písma, ale Státní jazyková komise *Guójiā Yǔyán Wénzì Gōngzuò Wěiyuánhui* 国家语言文字工作委员会¹¹ vydala prohlášení, že

---

¹¹ Komise pro reformu písma byla reorganizovaná na Komisi pro jazykové práce (v angličtině uváděna jako State Language Commission). To svědčí o tom, že centrem pozornosti nebyla nějaká zásadní reforma, ale obecné práce ve výzkumu a údržbě jazyka. Od roku 1994 byla podřízena Ministerstvu vzdělávání.

„For a relatively long time in the future, as the [only] legally recognized writing system, Chinese characters will still continue to display their usefulness. The „Scheme for the Chinese Phonetic Alphabet“ (Hanyu Pinyin Fang'an) presently in use is not a phonetic writing system for replacing Chinese characters; rather it is a phonetic notational tool to help in the learning of the Chinese language, Chinese characters, and the popularization of Mandarin Chinese, and to be employed where Chinese characters are inconvenient or cannot be used.“¹²

Tím tedy byl zpečetěn osud pinyinu. Jako „nástroj“ *gōngjù* 工具 pro přepis *pǔtōnghuà* a znaků do latinky byl o 15 let později označen i v Zákoně o společném jazyce a písmu ČLR platným od roku 2001.

Su Peicheng (jenž je sám velkým zastáncem fonetizace) toto vnímá jako krok zpět. Na druhou stranu, situace v té době nemusela být ještě přímo „proti-fonetizační“, jak se může zdát. Jak vyplývá z výkladu Chen Pinga (1999), po smrti Mao Zedonga se poněkud uvolnila pevná kontrola státu ve všech ohledech, včetně užívání jazyka. Mimo jiné se začaly vracet do oběhu „prestižnější“ tradiční znaky, zpomalilo i šíření *pǔtōnghuà*. Jedním z cílů konferencí 80. let bylo dostat opět čínský jazyk a jeho užití pod centrální kontrolu. To znamenalo udělat pořádek v podobě písemného systému. Roku 1986 Státní jazyková komise stanovila, že jediným oficiálním písemným systémem jsou schválené zjednodušené znaky, tradiční se mohly používat jen v publikacích psaných klasickým stylem *wényán*. To mělo za cíl eliminovat užívání tradičních a oficiálně neschválených zjednodušených tvarů¹³.

V 80. letech taktéž povolil kulturní tlak na ČLR – nebyli tu přítomní ani západní kolonizátoři s latinkou, ani Japonsko s kanami a ani SSSR s cyrilicí. Čína se mohla stavět na vlastní nohy a ohlížet se na tisíciletou historii. Znakové písmo tak už nebylo považováno za překážku v modernizaci, jako tomu bylo počátkem století. Potřeba fonetizace se tak snížila.

2.2.3 Pinyin v legislativě

Navzdory tomu, že byl v roce 1986 pinyin jako kandidát na samostatný písemný systém odstaven na druhou kolej, nelze tvrdit, že by byl zcela zavržen. Sice konzervativní část společnosti bránila rozvoji fonografického písma, nicméně nesmí se přehlížet uplatnění

---

¹² V hranatých závorkách jsou doplňující informace od J. S. Rohsenowa, jenž článek přeložil do angličtiny.

¹³ Chen předpokládal, že by se taková kontrola nemohla udržet a tato předpověď se naplnila v zákoně o jazyce r. 2001. V tom se v několika bodech vyjmenovávají situace, kdy je dovoleno psát tradiční znaky. Nejzajímavější je poslední, šestý bod, podle kterého lze tradičních forem užít „*při jiných zvláštních příležitostech, kde je toto užití schváleno příslušnými odděleními Státní Rady*“ - v podstatě kdykoli a kdekoli, pokud je to posvěceno správním orgánem.

pinyinu v jiných oblastech. Především pinyin byl a je prosazován jako jednotný systém pro přepis čínštiny do latinky, a to jak uvnitř, tak i vně ČLR. Dále je podporován kdekoli, kde z nějakého důvodu nelze použít znaky. To, co se dříve řešilo pomocí číselných kombinací (telegrafní zprávy), počtu či pořadí tahů ve znaku nebo radikálů (slovníky a rejstříky), metody *fǎnqiè*¹⁴ nebo později zhuyinu (určení výslovnosti), anebo se nedalo vyřešit vůbec (Braillovo písmo), se nyní řešilo primárně pomocí pinyinu. Zde je výčet některých z nejdůležitějších dokumentů a norem týkajících se nebo ovlivněných pinyinem:

1958: *Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn* 汉语拼音方案 – samotný „Projekt fonetizace pro čínštinu“. O HPF se opírají a odkazují na něj všechny ostatní směrnice. Roku 1982 k němu byla zvlášť vydána tabulka udávající názvy písmen abecedy *Hànyǔ Pīnyīn Zìmǔ Míngchēng Dúyīn* 汉语拼音字母名称读音 v pinyinu, zhuyinu a mezinárodní fonetické abecedě IPA. Přesto se dnes v různých zkratkách (a to i čínských slov) písmena čtou obvykle s anglickou výslovností.

1963 (pracovní verze od r. 1959): *Hànyǔ Shǒuzhǐ Zìmǔ Fāng'àn* 汉语手指字母方案 – projekt čínské abecedy znakového jazyka (neslyšících). Neslyšící hláskují čínštinu pomoci písmen HPF.

1965 (aktualizováno 1976): *Shǎoshù Mínzú Yǔ Dì míng Hànyǔ Pīnyīn Zìmǔ Yīnyì Zhuǎnxiěfǎ* 少数民族语地名汉语拼音字母音译转写法 – Transliterace místních názvů menšinových národů do čínské fonetické abecedy. Týká se to jen ujgurského, mongolského a tibetského písma. Slova z těchto jazyků se měla přepisovat co možná nejvěrněji původnímu znění, nikoli jako transkripce slabik *pǔtōnghuà*.

1974 (aktualizováno 1976): *Zhōngguó Rénmíng Hànyǔ Pīnyīn Zìmǔ Pīnxiěfǎ* 中国人名汉语拼音字母拼写法 – Pravopis čínských vlastních jmen psaných čínskou fonetickou abecedou; roku 1979 přijat v OSN; r. 2011 ustanoven jako státní norma GB/T 28039-2011 *Zhōngguó Rénmíng Hànyǔ Pīnyīn Zìmǔ Pīnxiě Guīzé* 中国人名汉语拼音字母拼写规则.

1984: *Zhōngguó Dì míng Hànyǔ Pīnyīn Zìmǔ Pīnxiě Guīzé (Hànyǔ Dì míng Bùfèn)* 中国地名汉语拼音字母拼写规则（汉语地名部分） – upřesnění konkrétních pravidel pro přepis čínských zeměpisných názvů a psaní adres, později začleněné do obecných pravidel pravopisu.

---

¹⁴ *Fǎnqiè* 反切 – způsob zápisu výslovnosti jednoho znaku pomocí dvou jiných, prvního se stejnou iniciálou a druhého se stejnou finálou, používal se od 6. stol. n. l.

1985 (první verze mezi 1957-1963): *Pǔtōnghuà Yìdú Cí Shěn Yīn Biǎo* 普通话异读词审音表 – výčet standardních čtení znaků, u nichž existují variantní čtení – udávané už jen v pinyinu, dříve se pinyin psal paralelně s zhuyinem.

1987: *Guānyú qǐyè, shāngdiàn de páibiǎn, shāngpǐn bāozhuāng, guǎnggào děng zhèngquè shǐyòng Hànzì hé Hànyǔ Pīnyīn de ruògān guīdìng* 关于企业、商店的牌匾、商品包装、广告等正确使用汉字和汉语拼音的若干规定 – směrnice ke správnému užití znaků a pinyinu ve značení obchodů a společností, na obalech výrobků apod. V bodu 4 se píše, že nelze pinyin užívat samostatně, ale pouze v doprovodu znaků. Toto porušují například loga firem, kde se často používá jenom pinyin.

1988: Poprvé vyhlášeny „Základní pravidla pravopisu čínštiny“¹⁵ *Hànyǔ Pīnyīn Zhèngcífǎ Jīběn Guīzé* 汉语拼音正词法基本规则. Určují pravidla psaní a dělení slov (*liánxiě* 连写 a *fēncí* 分词), vlastních jmen a místních názvů, frází aj. V roce 1996 byla pravidla ustanovena jako státní norma GB/T 16159-1996, v roce 2012 upraveno a aktualizováno na GB/T 16159-2012). Zvláštní změnou je psaní nečínských jmen. Dříve se měla pokud možno používat standardní latinková podoba, případně standardní transkripce či transliterace. Od roku 2012 se už o původních podobách nemluví. Je tu jen poznámka, že **znakové** verze nečínských jmen se mohou přepisovat do pinyinu. Tedy už ne Tokio, London či Urūmqi, ale *Dōngjīng, Lúndūn* a *Wūlǔmùqí*.

1992: GB/T 13418-92 *Wénzì Tiáomù Tōngyòng Páixù Guīzé* 文字条目通用排序规则 – Státní norma o zásadách bibliografického řazení (mj. hesel ve slovnících, jmenných seznamů atp.). Upravuje jak abecední řazení, tak řazení znaků podle tahů. Primárně se má řazení řídit pořadím písmen v latinské abecedě.

1992: GB/T 3259-92 *Zhōngwén Shūkān Míngchēng Hànyǔ Pīnyīn Pīnxiěfǎ* 中文书刊名称汉语拼音拼写法 - pravidla psaní názvů titulů a publikací fonetickou abecedou (první verze 1982, původně GB, nyní GB/T).

---

¹⁵ Zajímavostí je, že v anglickém překladu z r. 1996 se píše „Basic rules for Hanyu Pinyin Orthography“, zatímco v r. 2012 už to je „Basic rules of the Chinese phonetic alphabet orthography“. Nejen zde, ale i v jiných státních normách se nyní spojení *Hanyu Pinyin* důsledně překládá jako „Chinese phonetic alphabet“, ač v názvu normy chybí jakákoli bližší určující slova jako 字母 či 方案. Zdůrazňuje se tak, že řeč je o pouhé abecedě. Vládní vyhlášky se vyhýbají spojením, která by naznačovala „fonografické písmo pro čínštinu“. Jaký nádech by měl překlad „Basic rules of Chinese phonetic orthography“ či prostě „Basic rules of Chinese Orthography“?

1995: GB/T 15720 *Zhōngguó Mángwén* 中国盲文 Standardizovaná podoba čínského Braillova písma. Na podobě Braillova písma se pracovalo ještě v 50. a později 80. letech. V zásadě zapisuje iniciály a finály *pǔtōnghuà*, jejichž inventář je kodifikován v HPF.

2000 (platný od 2001): *Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó Guójiā Tōngyòng Yǔyán Wénzì Fǎ* 中华人民共和国国家通用语言文字法 - Zákon o standardním jazyce a písmu ČLR. O něm budu hovořit na závěr této kapitoly.

Státní závazné normy jsou označovány GB – *Guójiā Biāozhǔn* 国家标准. Většina norem jazykových jsou ovšem GB/T – *Guójiā Biāozhǔn / Tuījiàn* 国家标准 / 推荐, kde *tuījiàn* znamená „doporučené“. Toto může být důvod, proč na správné užití pinyinů není kladen takový důraz – není to totiž absolutně závazné.

Na mezinárodním poli se šíření pinyinů odráželo např. jeho přijetím r. 1973 v Singapuru. Ten na rozdíl od Hongkongu či Taiwanu obecně v otázkách moderní standardní čínštiny vzhlíží k ČLR. (Chen Ping 1999:163).

1977: OSN na konferenci o standardizaci zeměpisných názvů jazyků s nelatinkovým písmem volí HPF pro zeměpisné názvy ČLR. Údajně jediným oponentem byly USA.

1982: Vydáno ISO 7098 (aktualizováno r. 1991 na ISO 7098:1991) Information and documentation - Romanization of Chinese. Standard se odkazuje na HPF z r. 1958, ale nezahrnuje podrobná pravidla pravopisu z roku 1988 (viz výše).

1983 – Malajsie využívá HPF pro výuku čínštiny, učí se od 2. třídy základních škol.

90. léta – Světové národní knihovny přecházejí na katalogizaci podle pinyinů.

2008 (účinnost od 2009) – HPF oficiálně přijat i na Taiwanu. „Běžní“ lidé však jeho dopad moc necítí. Při volbě přepisu jmen je ponechána značná volnost, jinde pinyin prakticky nevyužívají.

Pro shrnutí: 1) Záhy po vyhlášení HPF a v období „Kulturní revoluce“ 1965-1975 začaly stagnovat jazykové práce. 2) Fonetická abeceda sloužila jako základ rozličným systémům pro postižené, pro katalogizaci apod. 3) Až do konce 80. let se neřešil pravopis. 4) Ač formálně přijat na mezinárodní úrovni už v roce 1977, z rozličných důvodů politických, ekonomických či zaběhnuté praxe se mezinárodní scéně přechod na pinyin protahuje do dnešní doby.¹⁶

---

¹⁶ Příkladem je i poněkud volná situace v České republice.

2.2.4 Zákon o standardním jazyce a písmu ČLR 2001

Vrátím se ještě k zakotvení pinyinu v zákoně o jazyce. V něm se stanovuje jako standardní jazyk *pǔtōnghuà* a jasně vymezují příležitosti, kdy je povoleno používat dialekty. Jako standardní písmo se užívají standardizované znaky a jsou vyjmenovány situace, kdy lze užít tradiční znaky. Co se týká pinyinu, je mu věnován „pouze“ anebo „celý“ §18:

„国家通用语言文字以《汉语拼音方案》作为拼写和注音工具。

《汉语拼音方案》是中国人名、地名和中文文献罗马字母拼写法的统一规范，并用于汉字不便或不能使用的领域。

初等教育应当进行汉语拼音教学。“

„Nástrojem pro hláskování a anotaci výslovnosti standardního mluveného jazyka a písma je ‘Projekt fonetizace čínštiny‘.

‘Projekt fonetizace čínštiny‘ je jednotným standardem pro přepis čínských osobních jmen, místních názvů a čínských písemností do latinky; dále se má užívat v oblastech, kde není vhodné či možné užívat čínské znaky.

Výuka ‚fonetizace čínštiny‘ má probíhat na prvním stupni základních škol.“

Píše se tu o *fāng'ànu* (projektu), nikoli pouze o *zìmǔ* (abecedě). Žádná jiná pravidla pravopisu ani normy o pinyinu se v zákoně nezmiňují, třebaže v době vydání zákona už byly standardizovány. Na jednu stranu zde vidíme, že čínština nemá běžně zapisovat jinak, než pomoci znaků. Pinyin je řešení, jen pokud opravdu není zbytí.

Na druhou stranu pinyin je státem preferovaný přepisový systém pro čínštinu – ne Wade-Giles, ne zhuyin ani cokoli jiného. Uznává se existence odlišné dialektové výslovnosti, ale strukturu slabik a fonetickou hodnotu písmen zásadně určuje *Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn*.

3 Pinyin ve výuce čínštiny

Naučit se tisíce složitých čínských znaků trvá léta, a proto je v zemi tak vysoký počet negramotných. Latinka má jen 26 jednoduchých písmen, na její ovládnutí stačí pár měsíců, a proto je Západ velmi gramotný. Toto je směr, kterým se ubíraly myšlenky části reformátorů 20. století. Dnes se udává hodnota všeobecné gramotnosti ve znakovém písmu 95,1% v ČLR a 96,1% na Taiwanu, oficiální statistiky jsou ovšem zpochybňovány¹⁷. Hledání ideální metody výuky znaků stále pokračuje, fonetická stránka ale hraje významnou roli.

3.1 K výuce čínštiny

Do 20. století bylo jádro výuky jazyka v memorování klasických spisů. Slovní zásoba, znaky, stylistický projev, to vše vycházelo z kanonických knih, jejichž znalost byla vyžadována u státních zkoušek. Problém negramotné většiny obyvatelstva nebyl v počtu znaků jako takových nebo jejich složitosti. Chyběly instituce a propracovaná metodika jejich plošné výuky. Změna v přístupu k výuce jazyka nastala počátkem 20. století. Od jazykové konference roce 1913 se určovala a ustalovala podoba národního standardního jazyka. Kromě toho byly v roce 1905 zrušeny klasické státní zkoušky, takže zvládnutí písemného stylu *wényán* nebylo podmínkou pro získání vysokého společenského postavení. Májové hnutí roku 1919 pak směřovalo písemný projev od *wényánu* k hovorovější podobě - *báihuà*.

Ze všeho nejdůležitější ale je, že se standardní čínština začala vůbec vyučovat. Od roku 1911 byla zavedena povinná školní docházka (i když spíše formálně, problémy s povinnou docházkou se řešily ještě v 80. letech 20. století). Začaly se sestavovat učebnice, podle kterých se učily děti ve školách.

Není tajemství, že znakové písmo dnes neposkytuje spolehlivé informace o zvukové stránce jazyka. Standardní výslovnost měla zajistit soustava *zhùyīn zìmǔ*. Zhuyin sloužil jako novodobé fonetikum znaků, třebaže nezakomponované do grafémů znaků napevno.

3.2 Výuka pomoci pinyinu

Pinyin převzal ve vzdělání roli, kterou dříve uspokojivě plnil a na Taiwanu dodnes plní zhuyin. Jednalo se o určení výslovnosti standardní čínštiny a pomůcku pro výuku znaků.

---

¹⁷ Skutečný obraz může být jiný. Za gramotného se člověk označí, když se naučí 1500-2000 znaků. Jakmile ale opustí školní lavice, přestane znaky používat a rychle je zapomíná. Statistika ho ale vidí stále jako gramotného. Větší podíl Evropanů „schopných číst a psát“ nemusel být způsoben abecedou, ale o 100 let starší tradicí povinné školní docházky. Rovněž se musí brát ohled na definici gramotnosti - „schopných porozumět textu a popsat jednoduchými větami každodenní život“ (UNESCO), mělo podle G. Petersona (1997) na konci dynastie Qing 30-40% obyvatelstva Číny. Jde jen o to, že měli omezenou zásobu znaků (okolo 300) podle své profese, což jim bohatě stačilo pro písemnou komunikaci. Záleží tedy, o jakém druhu gramotnosti mluvíme – obyčejný rybář mohl být dle Petersona vysoce gramotný v otázkách rybolovu, ale absolutně vzdálen psaní esejí.

Ve způsobu využití obou systémů při výuce *pǔtōnghuà*, resp. *guóyǔ* nebyly výrazné rozdíly. Oba systémy se používaly pouze v doprovodu znaků, nikoli samostatně. Oba ve své konečné podobě určovaly slabiku čínštiny podle severního dialektu, a to včetně čtyř tónů, pro které měly shodné značky. Pinyin byl původně plánován pro psaní celých slov dohromady, ale po oficiálním zavedení se všechny slabiky důsledně oddělovaly, prý z obav, aby se přece jenom nejevil jako plnohodnotný písemný systém. Na způsob HPF se vyvinuly i podobné „pinyin pro dialekty“, ty ale nebyly a nejsou používány k výuce znaků.

Počáteční nadšení z jedinečného nástroje se záhy rozplynulo. DeFrancis (1984:268) zmiňuje stížnosti Mao Duna v roce 1962 na nedostatek materiálů a podpory pinyinu. Děti se tak v 1. třídě naučily písemně komunikovat v pinyinu, ale do 2. třídy nejenže ho zapomněli, ale ani se nenaučily dostatečně znaky. Mao Dun navrhoval „chůzi po dvou nohách“, tedy to, co se dnes označuje jako digrafie. Pinyin měl zůstat jakousi „pojistkou“ pro ty, kdo se z nějakého důvodu nenaučí znaky v dostatečné míře, jako to myslel Wang Zhao o 60 let dříve.

V jazykové politice ČLR rostlo nacionalistické cítění. Od roku 1958 se postupně zastavovaly jazykové práce, a to nejen v otázce fonetizace a pravopisu čínštiny, ale i příprav písemných soustav pro menšinové národy. Především za „Kulturní revoluce“ a až do smrti Mao Zedonga bylo terčem kritiky všechno „staré“ a „cizí“. Pinyin ve své okatě cizácké latinské podobě byl výrazným symbolem zahraničního vlivu na čínský jazyk¹⁸. V důsledku se zcela zastavil jeho rozvoj v pedagogice, který byl obnoven až v 80. letech.

3.3 „Z. T.“ experiment

Po Kulturní revoluci byl stav (nejen) jazykové výuky žalostný. Dříve rozjeté práce se musely obnovovat, hledaly se nové způsoby snižování negramotnosti. Mezi různými experimentálními metodami byl i pokus výuky s širším uplatněním pinyinu, který začal v roce 1982 v provincii Heilongjiang. Podrobně ho popisuje J. S. Rohsenow ve článku „The ‚Z. T.‘ experiment in the P. R. C.“ (in JCLTA 32 (3)/1996:33-44)¹⁹.

Tento experiment nesl název *Zhùyīn shìzì - tíqián dú xiě* “注音识字·提前读写”, tedy „naučit se znaky pomocí anotované výslovností, a tak předčasně číst a psát“ (zkracováno jako 注提 či Z. T.). Jeho podstatou bylo otočit tradiční postup (nejdřív se naučit znaky, poté číst texty, až nakonec psát). V pokusu se žáci měli nejdřív naučit psát písmena, slabiky i celá

¹⁸ Na druhou stranu ani zhuyin, jakožto „domácí produkt“, nebyl znovu zaveden do praxe.

¹⁹ Vochala a Hrdličková (1985) rovněž píší o hledání a experimentování ve výuce znaků v ČLR. Zmiňují naprosto stejný experiment s postupným přechodem od pinyinu ke znakům. Měl ale probíhat už v roce 1974 v provincii Henan. Z nějakého důvodu ale ani západní, ani čínské zdroje henanskému pokusu nevěnují pozornost a píší až o tom heilongjiangském z roku 1982.

slova pomoci pinyinu, poté plynule přecházet od pinyinu k psaní pomoci znaků, až nakonec psát výhradně ve znacích.

Tradičně se pinyin naučil během dvou měsíců, a to jen do úrovně, aby se s jeho pomocí mohla udávat „správná“ výslovnost a daly se vyhledávat znaky ve slovnících (zhruba jako když se Čech učí Mezinárodní fonetickou abecedu IPA). Poté přicházela výuka znaků, pořadí tahů, komponentů a především hodiny a hodiny opisování jednoho znaku za druhým. Problém spočívá v monotónnosti takových cvičení. Žáci si nemohou spojit pro ně abstraktní obrazce s nějakým významem či slovem, které znají z poslechu. To ústilo ve frustraci z hodin čínštiny a nechuti k poznávání znaků.

Experimentální výuka byla založena na tom, že děti už nějakou představu o jazyku mají, protože jím hovoří. Číst a psát se nejdříve naučily v pinyinu, včetně spojitého psaní slabik víceslabičných slov. Mohly využít slovní zásobu, kterou se naučily od dětství. Mohly přečíst a napsat cokoli, co uměly říci. Tím je rozvíjena kreativita a volnost v písemném projevu, a také chuť a zájem o čtení.

Přechod na znakové písmo měl být potom plynulý, nenásilný a teoreticky časově neomezený. Žáci mohli při psaní kdykoli napsat slabiku či slovo pinyinem, pokud ještě neznali konkrétní znak. Postupem času ale plynulý fonografický písemný projev zcela zakrněl, protože nebyl ani vyžadován, ani rozvíjen učebními materiály. Pinyin tak tvořil přechodnou fázi na cestě ke gramotnosti ve znakovém písmu.

Rohsenow rovněž uvádí, že dle výsledků pokusu žáci, u kterých se čtení a psaní rozvíjelo nejdříve pomoci pinyinu, byli daleko napřed oproti těm, kteří se učili tradičními metodami. Také byli úspěšnější v celostátních znalostních soutěžích. V březnu roce 1992 tehdejší Státní komise pro vzdělání vydala stanovisko k této inovativní metodě *Guānyú tuīguāng xiǎoxué yǔwén “zhùyīn shìzì, tíqián dú xiě” jiàogǎi jīngyàn de ruògān yìjiàn* „关于推广小学语文“注音识字，提前读写”教改经验的若干意见“. V něm mimo jiné stanovovala, co by měl žák umět podle ročníku a semestru výuky v oblastech pinyinu (汉语拼音), znalosti znaků (*shìzì, xiězì* 识字, 写字), čtení (*yuèdú* 阅读), poslechu a mluvení (*tīnghuà, shuōhuà* 听话、说话), a psaní (*zuòwén* 作文). Co se týká pinyinu, jde o následující dovednosti:

1. ročník 1. semestr: umět rozpoznat iniciály, finály, tóny a celé slabiky psané pinyinem; začít se učit číst a psát slabiky, umět s pomocí pinyinu číst, učit se znaky a *pǔtōnghuà*, při psaní nahrazovat dosud neznámé znaky pinyinem; znát velká písmena a základní pravidla jejich použití; umět číst nahlas jasně a zřetelně podle pinyinu, rozumět obsahu lekcí a jiných

materiálů, jejichž slovní zásoba byla už v lekcích probrána; číst texty nad rámec výuky; učit se psát si deníček.

1. ročník 2. semestr: dobře ovládat pinyin, umět v něm přechíst slabiky (cca 100/min); jakoukoli slabiku pinyinem správně zapsat; naučit se názvy písmen a jejich pořadí; umět číst potichu; v psaní lze stále nahrazovat neznámé znaky pinyinem; umět číst anotované texty; číst nad rámec výuky; umět si psát deníček.

2. ročník 1. semestr: cvičit rychlost čtení, umět pomocí pinyinu vyhledávat znaky (ale už se učí i systém radikálů), číst anotované texty a učit se *pǔtōnghuà*; stále může psát slabiky pinyinem, ovšem pokud možno v menší míře. Ve 2. semestru jsou požadavky na znalost pinyinu podobné jako v prvním.

3. ročník: od 2. semestru by měl žák vědět, jak používat mezi slabikami dělicí znaménka (apostrof a pomlčku); jinak jako dříve dále rozvíjet schopnosti číst anotované texty a v případě potřeby psát slabiky pinyinem; je ale kladen větší důraz na samostatné vyhledávání znaků, rozlišování znaků s více čteními, schopnost najít znak ve slovníku např. podle tahů, nejen pinyinu apod. Pozorujeme pomalé oprostování od pinyinu.

4. ročník: pinyin se stále má užívat k učení znaků a čtení, po druhém semestru by žák měl být schopný opravit dialektickou výslovnost (*jiūzhèng fāngyán* 纠正方言) a mluvit dobře *pǔtōnghuà* (*shuō hǎo pǔtōnghuà* 说好普通话).

5. ročník jen stanovuje, že by se měla „upevňovat znalost pinyinů“ (*gǒnggù hànyǔ pīnyīn* 巩固汉语拼音), ale ne jakým způsobem a do jaké míry.

Užitečnost pinyinu se tedy formálně uznala na státní úrovni. Ani v tomto dokumentu se ale nemluví o podrobných pravidlech pravopisu, třebaže jejich základní podoba existovala už čtyři roky.

Později se důraz na výuku pomocí pinyinu opět snížil. Aktuální standardy pro výuku jazyka během povinné školní docházky *Yìwù Jiàoyù Yǔwén Kèchéng Biāozhǔn* 义务教育语文课程标准 z roku 2011 platné pro celou ČLR nepředepisují konkrétní způsob výuky znaků. Píše se v nich o počtech aktivně a pasivně zvládnutých znaků podle ročníku, nutnosti pěstovat v žácích chuť číst a psát, stejně jako zájem o psaní štětcem aj. Ohledně pinyinu se v nich píše, že během 1-2 ročníku by se měl žák:

5. 学会汉语拼音。能读准声母、韵母、声调和整体认读音节。能准确地拼读音节，正确书写声母、韵母和音节。认识大写字母，熟记《汉语拼音字母表》。(Naučit

Hànyǔ Pīnyīn. Umět rozpoznat iniciály, finály, tóny a „jednotlivé“ slabiky²⁰. Umět správně číst slabiky, napsat iniciály, finály a slabiky. Znat velká písmena a „čínskou fonetickou abecedu“.)

6. 学习独立识字。能借助汉语拼音认读汉字，学会用音序检字法和部首检字法查字典。(Učit se znaky samostatně, číst znaky pomocí pinyin, umět vyhledat znaky ve slovníku pomocí abecedy i radikálů.)

Dále se ještě doporučuje, aby

„汉语拼音教学要尽可能有趣味性，宜多采用活动和游戏的形式，应与学说普通话、识字教学相结合，注意汉语拼音在现实语言生活中的运用。“ (Výuka *Hànyǔ Pīnyīn* by měla být co nejvíce zajímavá, mělo by se využívat hodně aktivit a her, výuka by měla být provázána s výukou *pǔtōnghuà* a znaků, je třeba brát v potaz užití pinyin v každodenním jazyce.)

V učebnicích vydávaných Lidovým pedagogickým nakladatelstvím *Rénmín Jiàoyù Chūbǎnshè* 人民教育出版社 jsou texty plně anotované jen do druhého ročníku (ukázka v příloze č. 3a). Ve vyšších ročnících už se výslovnost píše jen v závorkách u nových znaků (jen znaků, ne celých slov). Víc než znalost psaní velkých písmen není standardně vyžadováno ani ve vyšších ročnících. Pinyin usnadňuje rozvoj schopností číst a psát. V praxi se jeho aktivní znalost vytrácí v okamžiku, kdy už člověk dokáže komunikovat ve znacích. Pokročilá úroveň není obvykle vyžadována²¹.

Foneticky anotované texty a učební materiály pro výuku standardní čínštiny ale nejsou nic nového. Rozdílem mezi takovými materiály v ČLR a Taiwanu je jenom grafická podoba anotačního systému. Na rozdíl od Taiwanu ale vláda ČLR údajně nepodporovala vydávání pinyinem anotovaných knih, přinejmenším začátkem 21. století. DeFrancis (SPP 171/2006) zmiňuje téměř marnou snahu V. H. Maira. Ten čínské vládě navrhl, že na vlastní náklady nechá vydat a bezplatně distribuovat materiály pro mimoškolní čtení žáků účastnících se Z. T. experimentu. Ministerstvo vzdělání to odmítalo s tím, že by o takové materiály nebyl zájem kvůli praxi psaní slabik dohromady. Ačkoli knihy s paralelním užitím pinyin a znaků jsou dnes k dostání, běžná praxe zůstává důsledně oddělovat slabiky (viz příloha č. 3b), výjimkou jsou učebnice určené cizincům. To ukazuje na podřazené postavení pinyin vůči znakům.

²⁰ *Zhěngtǐ rèndú yīnjié* 整体认读音节 jsou slabiky, jejichž pravopis si vyžaduje zvláštní pozornost, neboť se jejich fonémy měly teoreticky psát jinými grafémy. Jedná se o {*zhi, chi, shi, ri, zi, ci, si, yi, wu, yu, ye, yue, yuan, yin, yun, ying*}.

²¹ Pevná znalost HPF i HPZ je vyžadována u samotných učitelů čínštiny, pro něž existují i podrobné rady jak HPF vyučovat.

3.4 „Hanyu“ pinyin ano, pinyin pro dialekty ne

Úspěch anotované výuky jazyka se z provincie Heilongjiang měl šířit po celé zemi - do roku 1999 se tímto způsobem mělo učit na 3 miliony žáků, dnes zřejmě mnohem více. Ovšem revoluční metoda naráží na jistý odpor v oblastech s výraznými rozdíly v dialektech.

Například v roce 1999 Shek Kam Tse a kol. (Tse et al. in *Instructional Science* 35/2007:374-406) z University of Hong Kong provedli podobný pokus s výukou znakového písma. Autoři tvrdí, že „pinyinová metoda“ je možná vhodná pro *pǔtōnghuà*, ale nedá se použít univerzálně:

„In places where the lingua franca is a local dialect of Chinese, the effectiveness of the pronunciation method is reduced. In Hong Kong, over 90% of the residents speak the Cantonese dialect. Schools generally find that pupils learn Chinese characters more effectively through their mother tongue; that the initial teaching of the reading of Chinese characters in Hong Kong typically focuses on Cantonese; and that teaching is generally done without the support of a phonic transcription system.“

Jejich metoda spočívala v tom, že se výuka znakového písma maximálně provázala s mluveným slovem. Například se děti učily tak, že četli rýmováčky a říkanky, které znaly od mala z poslechu. Postupně si tak spojovali slova s jejich grafickou podobou. Forma výuky byla živá, plná her a aktivního zapojení dětí do procesu výuky. Důležitou změnou oproti „tradičnímu“ způsobu opisování stovek znaků bylo použití slovní zásoby, kterou už děti mají. Od „Z. T.“ metody se to ale ve skutečnosti tolik neliší – taky jde o spojení mluveného a psaného jazyka a taky se využívají znalosti, které žáci už mají. Otázkou, kterou se v pokusu v Hongkongu nezabývali, je, o kolik by byly výsledky příznivější, kdyby navíc použili některou z fonetizací kantonštiny.

V Hongkongu jakožto Zvláštní správní oblasti by takový přístup mohl „projít“, ovšem ve zbytku ČLR nejspíše ne. Zákonem je dáno, že úředním jazykem ČLR je *pǔtōnghuà*, k jejíž přepisu slouží pouze *Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn*. Užití materiálů s jakýmkoli jiným fonetickým přepisem jiného dialektu by tak mohlo teoreticky pomoci výuce znakového písma. Na druhou stranu by to ohrozilo či aspoň zpomalilo šíření standardní mluvené čínštiny, nemluvě o faktické „nezákonnosti“ takového postupu, pokud to přeženeme.

Peterson (1997) detailně popisuje, jak se jižané, především v Guangdongu, už od 50. let 20. století bránili „unifikaci“ jazyka. Pinyin, který byl po svém vyhlášení vychvalován jako zázračný nástroj pro likvidaci ngramotnosti (než začal být zatracován jako cizácký prvek), představoval pro mluvčí jižních dialektů dvojí překážku:

„First, there was a burden, shared by all students of pinyin, of having to become familiar with a thoroughly alien form of script that was completely without historical and cultural roots in the society into which it was suddenly and forcibly implanted. Guangdong villagers referred to the strange and squiggly looking symbols of pinyin as ‘chicken-guts letters’ (jichang zi) and ‘foreign writing’ (yangwen). Then there was the additional burden of learning to pronounce these symbols in a form of speech that was also essentially ‘foreign’, based on utterly different sounds and grammatical constructions. (...) In fact, Guangdong villagers and political leaders alike openly resisted these efforts to impose an artificial linguistic environment.“ (Peterson 1997:113-114)

I když latinská grafika a konvence psaní byly cizí i severanům, ti se učili výslovnost aspoň z větší části blízkou tomu, co slyšeli denně na ulici.

Samotný koncept výuky pomoci fonetické anotace byl ale jižanům jasný. Provinční vláda v Guangdongu se dokonce v r. 1960 pokusila vypracovat několik fonetizací (*pinyin fang'an*) pro místní dialekty. Tyto pokusy nakonec selhaly, podle Petersona proto, že jazyková situace dané oblasti byla a je podstatně komplikovanější než na severu.

Hànyǔ Pīnyīn se v oblastech s jinými než severními dialekty netěšil takové popularitě, protože je přímo spojen s „nesrozumitelnou“ *pǔtōnghuà*.

4 Pinyin jako jediná romanizace čínštiny

Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn je jediný státem uznávaný přepis čínštiny, či spíše její standardizované podoby *pǔtōnghuà*. *Pǔtōnghuà* je pak jazykem výuky, vysílání, oficiálních oznámení – lingua franca ČLR. Této jednoty se dosahuje na úkor dialektů a jazyků národnostních menšin.

Na konci 80. let se uznala užitečnost pinyinu ve výuce znaků a „správné“ výslovnosti. Metoda výuky znakového písma pomocí fonetické anotace se však nerozvíjela směrem, který by ohrozil postavení *pǔtōnghuà* nebo způsobil jazykovou decentralizaci. Důležitější je standardní výslovnost, než rychlost a snadnost výuky znaků.

Dnes pro jednotlivé dialekty neexistují obecně rozšířené standardy, nemluvě o nějaké státem posvěcené normě GB či GB/T. Je to pouze HPF, který se používá pro přepis čínských vlastních jmen a názvů do latinky, třebaže jsou vyslovovány odlišně místními obyvateli.

4.1 Přepis čínštiny - normy

Pravidla psaní místních názvů a vlastních jmen upravují dříve zmiňované předpisy *Zhōngguó Dì míng Hànyǔ Pīnyīn Zìmǔ Pīnxiě Guīzé* (*Hànyǔ Dì míng Bùfèn*) a *Zhōngguó Rénmíng Hànyǔ Pīnyīn Zìmǔ Pīnxiě Guīzé* GB/T 28039-2011, obojí ve stručnosti zmiňované v základní normě *Hànyǔ Pīnyīn Zhèngcífǎ Jībēn Guīzé* (HPZ) GB/T 16159-2012 („Velkých pravidlech pravopisu“). Psaní vlastních jmen je opatřeno samostatnou normou GB/T, která zahrnuje i psaní jmen národnostních menšin – specificky mongolských, ujgurských a tibetských, ale žádných jiných. GB ani GB/T pro psaní místních názvů zatím neexistuje.

V těchto dokumentech se vždy zdůrazňuje, že se má přepisovat podle *pǔtōnghuà*.

4.2 Přepis čínštiny - praxe

Faktem zůstává, že i přes existenci norem se lze na každém kroku setkat s jejich nedodržováním. Některé chyby mohou být způsobeny rozdílem dialektů (například vzájemná záměna terminály „ng“ za „n“, iniciál „n“ a „l“, řady „zh, ch, sh“ za řadu „z, c, s“ aj.).

Zatímco kodifikovanou výslovnost či pravopis lze dohledat ve slovnících, častější jsou chyby systémové. Celý písemný systém založený na latince se řídí jinými zákonitostmi, než znakové písmo – směr textu, mezery, velká písmena apod. Nejběžnějším „prohřeškem“ vůči HPZ je dělení slov. Běžní Číňané stále nemají jasnou představu o rozdílu slovo x morfém, případně slovo x znak, o čemž hovoří například Třísková (2012), Zhou Youguang (mj. v předmluvě k Yin Binyong 1990), konec konců i Yin Binyong (1990) a další. Jak jsme si řekli v kapitole o výuce čínštiny, tato představa není v podstatě nijak rozvíjena.

Časté chyby v psaní latinkou jsou:

- praxe psát buď úplně vše dohromady, každou slabiku zvlášť, nebo dělit řetězce symetricky po 2-3 slabikách bez ohledu na stavbu slov. Struktura slabiky samotné je jasně určena v HPF, takže HPZ z větší části řeší právě psaní víceslabičných slov dle slovního druhu, struktury slova, struktury fráze či věty aj.
- míchání malých a velkých písmen – druhý princip, kterým se pravidla HPZ detailně zabývají a který se ignoruje či přehání. Sázka na jistotu potom bývá psát velkými písmeny absolutně vše. Případně se každá slabika píše s velkým písmenem, ať už jsou samotné slabiky psané „DoHroMaDy“, či „Sa Mo Stat Ně“.
- nepoužívání apostrofu či pomlčky pro oddělení slabik
- záměna podobných grafémů – *u-n*, *l-i*, *b-d-q-p*.
- orientace písmen či celého textu – nápisy mohou být napsány pozpátku po slabikách či po písmenech, písmena i celé řetězce otočené nebo převrácené v kterékoli ose.

Některé z těchto chyb jsou ilustrovány v přílohách č. 4 - 7.

Vedle výše jmenovaných chyb se kromě učebnic a materiálů, jejichž povaha přímo vyžaduje určení tónů, obvykle nepoužívají tónové značky a umlaut nad „ü“, i když toto je v normách dovoleno. V HPF je jednou z poznámek určeno, že spřežky *zh*, *ch*, *sh*, *ng* lze psát v podobě *z*, *c*, *s*, *ŋ*. Kromě samotného dokumentu HPF na tyto tvary nelze nikde narazit.

Všechny výše jmenované chyby se dají krásně pozorovat na dopravním značení a jiných orientačních cedulích či vývěsních štítech obchodů. Přitom nejde o chybné užívání pinyinu jen v odlehlých oblastech, problémy s pravopisem se vyskytují i ve velkoměstech jako Guangzhou, Tianjin či Peking. Zprávy o chybném pinyinu na značení se čas od času vyskytují v médiích, poměrně nedávno (11. 12. 2013) například *Guǎngdōng lùpái fānyì luàn Pīnyīn* „màochōng” *yīngyǔ* 广东路牌翻译乱 拼音“冒充”英语 („Zmatek v překladu značení v Guangdongu – Pinyin „se tváří“ jako angličtina“).

V dopravním značení je ještě jedno specifikum, jak naznačuje uvedená reportáž – není vždy jasné, komu je vlastně pinyin určen. Nejednotnost je v otázce, zda překládat složky, které tvoří vlastní název (*lù* 路 „ulice“, *dàjiē* 大街 „třída“, *qiáo* 桥 „most, nadjezd“, světové strany aj). Fakticky by se vše mělo psát pouze pinyinem dle pravidel o přepisu místních názvů. V nich se dané složky dokonce vyjmenovávají, neboť mají být psány odděleně. Místní správní orgány se však často snaží vyjít vstříc cizincům a usnadnit jim orientaci. Výsledkem je značení s anglickými slovy či zkratkami (*street* St. za *lù*, *avenue* Ave za *dàjiē*, *station* za *zhàn*

站, ...). Celonárodní standard pro tento způsob značení není určen. Částečnému překladu značení je vytýkáno například to, že ne všichni cizinci jsou anglofonní, případně že místní obyvatelstvo není dost anglofonní, takže když se cizinec někoho zeptá, kde je některá *street*, nedočká se odpovědi. Také se někdy uvádí, že pinyin na značení je určen spíše národnostním menšinám ČLR, které neovládají znakové písmo.

4.3 Přepis čínštiny – Taiwan a Hongkong

Tak či tak, čínské názvy a vlastní jména v ČLR, pokud jsou značeny latinkou, jsou značeny dle výslovnostní normy *pǔtōnghuà* a s větším či menším přihlédnutím k HPZ. Mluvčí jiných dialektů se s tím musí smířit, konečné slovo má vždy Peking, a ten chce jednotnou Čínu. Jsou ale oblasti, kde se pinyinu tolik nedařilo: Taiwan a Hongkong. V případě Taiwanu z důvodu existence vlastních prepisů pro téměř identický jazyk, v případě Hongkongu z důvodu značných fonologických rozdílů mezi *pǔtōnghuà* a kantonštinou.

V ČLR je běžné nedodržování základních pravidel, ale obecně mají slabiky jednotnou podobu podle HPF. Na Taiwanu je situace poněkud pestřejší. Během 20. století se tu střídaly *Gwoyeu Romatzyh* (1928-1986), „Druhá fonetická abeceda“ *Jùnyīn fúhào dì-èr shì* 注音符號第二式 (*Zhùyīn fúhào dì èr shì*, 1986-2002), „Obecná fonetizace“ *Tongyòng Pinyin* 通用拼音 (*Tōngyòng pīnyīn* 2002-2008) a nakonec od roku 2009 samotný HPF. K tomu všemu se neoficiálně používal systém Wade-Gilesův. Některé názvy se prepisovaly podle standardní čínštiny, jiné podle místních dialektů jižní *min* a *hakka*. To vše dělá z orientace ve městech podle romanizace malé dobrodružství.

Hànyǔ Pīnyīn byl oficiálně přijat v roce 2009 ve směrnici *Zhōngwén Yīyīn Shǐyòng Yuánzé* 中文譯音使用原則 pro přepis čínštiny, čínských jmen, místních názvů a termínů (za účelem „snížení zmatků ohledně transliterace čínštiny“). Zároveň byla ponechána (v ČLR nevidaná) volnost:

- V otázce osobních jmen se doporučuje řídit se pravidly pinyinu, ale konečné slovo má vždy nositel jména, který se může rozhodnout pro odlišný pravopis.
- V otázce místních názvu a adres se některé zažité názvy ponechávají ve své původní podobě, příkladem je hlavní město Taipei, jež by se mělo psát Taibei (臺北).
- Některé mezinárodně uznané nebo dlouhodobě zažité termíny, jako názvy historických dynastií, míst, termíny kultury a tradic se nechávají v ustálené podobě.

- Navíc je v dokumentu uvedena tabulka se standardním anglickým překladem a zkratkami termínů pro označení ulic, čtvrtí, světových stran a čísel pro užití v dopravním značení. Není pochyb, že přepis slouží především cizincům, ne místním.

Kromě posledního jsou všechny tyto body na pevnině „striktně“ podřízeny HPF a HPZ.

Většinu místního obyvatelstva ale zmatky v romanizaci nevyvádí z míry. Ve výuce a pro zadávání znaků do počítačů a mobilů se využívá zhuyin, ve volbě pravopisu vlastních jmen je jim dána svoboda, k orientaci ve městech jim postačí čínské znaky. Mluvčí jiných dialektů (jižní *min*, *Hakka*) mají k dispozici oficiálně schválené transkripce a relativní svobodu mluvit svým dialektem.

Druhou oblastí, která uniká plošné aplikaci pinyinu, je Hongkong. Jako na Taiwanu se tu paralelně používá několik přepisových systémů, z nichž ani jeden nemá širokou podporu veřejnosti či vlády. Fungují tu transkripce kantonštiny Yale (1970), *jyutping* (*Yuèpīn* 粵拼) od Hongkongské lingvistické společnosti (1993) a Fonetizace úřadu pro vzdělávání (*Jiàoyuàn Pīnyīn Fāng'àn* 教院拼音方案) z roku 1971. Pravopis vlastních jmen je spíše osobní volbou, místní názvy jsou dány historickými konvencemi.

Zatímco fonetizace kantonštiny má volnější pravidla, explicitní užití pinyinu může vyvolat kontroverze. Například v červnu 2012 vyvolala na internetu bouřlivé diskuse firma Apple, když ve své hongkongské verzi online obchodu s hudbou iTunes použila pro přepis názvů písní a jmen interpretu *Hànyǔ Pīnyīn*. Kantonsky mluvící uživatelé se ohradili, že je nepatřičné pro kantonštinu používat přepis *pǔtōnghuà* a žádali užití tradičních znaků.

Nutno ještě podotknout, že *Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn* naráží na společenský odpor i v nečínsky mluvících zemích. Západní země užívající latinku mají potíže s jeho přijetím, zejména kvůli problémům s výslovností. Každá země má své vlastní konvence „čtení“ písmen (vztah foném – grafém). Netypické fonetické hodnoty čínských písmen pak působí zmatky a zkreslenou výslovnost čínštiny. Toto téma zde rozvádět nebudu, neboť se zaměřuji na oblast čínsky hovořící, tedy ČLR, Taiwan a Hongkong. Pro představu o konfliktu pinyinu v jeho transkripční roli a národních transkripcích čínštiny viz sborník statí o transkripci čínštiny z českého kulatého stolu na dané téma (Třísková 1999).

4.4 Publikace a tituly knih

Z mezinárodního užití zde zmíním jen specifický případ dokumentace. Kromě vlastních a místních jmen slouží HPF ze zákona ještě k přepisu čínsky psaných dokumentů. Tím se nemyslí, že by se přepisovaly celé knihy, ale například přepis titulů knih nebo názvů

dokumentů pro zahraniční užití. Norma GB/T 3259-92 *Zhōngwén Shūkān Míngchēng Hànyǔ Pīnyīn Pīnxiěfǎ* o pravopisu názvů publikací stanovuje, že by tituly vydané v ČLR měly obsahovat pinyinový přepis, a to na obálce (zepředu nebo zezadu), titulní straně nebo v tiráži knihy. Tento přepis se má řídit HPZ, především co se týče spojování slabik a dělení slov. Pokud si autor není jistý, může nahlédnout do normativních referenčních materiálů, z nichž jsou jmenovány *Xiàndài Hànyǔ Cídiǎn* 现代汉语词典 „Slovník moderní čínštiny“, *Hàn-Yīng Cídiǎn* 汉英词典 „Čínsko-anglický slovník“ či *Hànyǔ Pīnyīn Cíhuì* 汉语拼音词汇 „Glosář čínštiny“.

Účelem má být pohodlnější katalogizace v mezinárodních knihovnách. Tento cíl byl a je plněn jen na půl. Světové knihovny se během 90. let opravdu sjednotily v přepisovém systému a upustily od národních transkripcí. Potíže ale způsobuje dělení slov. Knihovny fungují na principu „agregated“ a „disagregated pinyin“ – spojený a rozložený pinyin. Některé knihovny důsledně píší všechna slova z titulů podle pravidel HPZ, nebo podle normativních slovníků (=agregated pinyin). Jiné zadávají s výjimkou jmen autorů a zeměpisných názvů (jejichž pravopis je ustálenější) všechny slabiky slov titulů odděleně (=disagregated pinyin). Důvodem je, že sami Číňané nedodržují pravidla dělení slov. Třísková (2012) dává příklad, kdy jeden titul má přepis pinyinem na titulní straně odlišný od přepisu v tiráži. „Bezpečné řešení“ je pak názvy publikací zadávat s rozdělenými slabikami.

5 Kde není možné či vhodné použít čínské znaky

Katalogizace čínských titulů nám poodhalila jednu z oblastí, kde není jednoduché používat znaky. S příchodem Západní kultury a technologií v 19. století se zdálo, že se znaky těžko přizpůsobí potřebám „moderní kultury“. Oblast IT vypadala poněkud jinak než dnes - místo SMS se posílaly telegramy, místo na počítači se psalo na stroji, neexistoval jednoduchý softwarový převod pro znaky, takže se musela vymýšlet jiná řešení. Ve světle globalizace byl potřeba i způsob pro přepis čínštiny do latinky a přejímání cizích slov do čínštiny. Existovaly různé metody sestavování slovníků a seznamů. Aby se vzdělaný člověk nemusel učit rozličné systémy, bylo třeba je sjednotit.

Záchranou se stal HPF. Funkce pinyinu se postupně rozšiřovaly – pomohl při vytváření čínské verze Braillova písma a abecedy znakové řeči, s rozvojem výpočetní techniky na jeho principu jsou znaky zadávány do mobilů a počítačů. Ač legálně nemá se znaky rovnocenné postavení, pinyin je doplňuje a v některých případech překračuje jejich možnosti.

5.1 Řazení znaků a slov

Veliký přínos měl HPF na tvorbu seznamů jakéhokoli charakteru. Před standardizací *pǔtōnghuà* (resp. *guóyǔ*, jež předcházela) a vypracování systému pro záznam standardní výslovnosti nebylo jednoduché znaky nějak uspořádat. Zádrapa (2009) mimo jiné nabízí přehledný úvod do řazení a vyhledávání znaků ve slovnících. Principy, které vyjmenovává, se vztahují i na jiné seznamy či rejstříky, vyžadující uspořádání velkého množství znaků či slov. Krátce shrnu hlavní způsoby, které uvádí:

1. Podle radikálů *bùshǒu* 部首 – metoda pocházející ze slovníku *Shuōwén Jiězì* 说文解字 (okolo 100 n. l.), autorem kterého byl Xu Shen 许慎. Radikál je nápadná část znaku sestávající z několika tahů (max. 18), podle které se dají znaky řadit a hledat ve slovnících. Zdá se, že to nic nevysvětluje, ale tak to je, pojem „radikál“ je primárně spojen se slovníky. Často, ale ne vždy, splývá radikál s významovou složkou znaků neboli determinativem. Pro podrobnější vysvětlení rozdílu viz Zádrapa (2010:74-76). Počet radikálů závisí na povaze a rozsahu slovníku, nejčastěji okolo 190, *Shuōwén Jiězì* jich měl 540, „nejautoritativnější slovník vůbec“ - *Kāngxī Zìdiǎn* 康熙字典 (r. 1715) – jich měl 214. Norma GB/T 13418-92 o řazení znaků a hesel uvádí 281.
2. Fonetické řazení – původ v „rýmovnících“, kde se znaky řadily do skupin podle rýmů (=subfinál). Nejslavnějším, třebaže v původní podobě nedochovaným, je *Qièyùn* 切韵 z r. 601 od Lu Fayana 陆法言. Z rýmovníků pochází samotný koncept iniciál a finál

fonologického rozboru znaků. Tato tradice se vyvinula v přepisové systémy až do dnešní podoby zhuyinu a pinyinu. V pinyinu se řadí podle tradičního pořadí 26 písmen, v zhuyinu se řazení řídí skupinami iniciál.

3. Podle číselného kódu (metoda čtyř rohů) – původně systém pro telegrafisty, vyvinutá šéfredaktorem šanghajského nakladatelství Wang Yunwuem 王云五 v roce 1926. Spočívala v analýze znaků podle typu tahu nebo složky v rozích grafému. Postupem z levého horního přes pravý horní, levý spodní až k pravému spodnímu rohu se zjistila čtyřčíselná kombinace, pod kterou byl znak uveden ve slovníku. Ve srovnání s fonetickými a radikálovým způsobem poměrně komplikované, ve 30. - 40. letech minulého století ovšem velmi populární. Pro základní přehled pravidel viz Zádrapa (2010:86-88) nebo Velký čínsko-ruský slovník I. M. Ošanina (1983), na nějž odkazuje.
4. Podle tahů – řazení se řídí typem prvního tahu, celkovým počtem tahů, strukturou znaku a/nebo dalšími pravidly.

Typicky mají slovníky rejstřík znaků a heslář. Při hledání znaků se postupuje následovně (není-li známa výslovnost): analyzovat znak (určit radikál/tahy/rohy/...) → nalézt v rejstříku příslušný znak → podle odkazu z rejstříku (výslovnost/číselný kód/číslo stránky/...) dohledat v heslaři všechny ostatní informace – výslovnost, význam, slova, jehož je znak součástí atp.

S existencí pinyinu se abecední řazení dnes zdá být logickou volbou. Musíme mít na paměti, že to nebylo samozřejmé na začátku 20. století. Standardní výslovnost se teprve utvářela, určoval se inventář fonémů, eliminovala se různá čtení znaků i různé varianty znaků, tvořil se samotný anotační systém. Až po dovršení těchto procesů se utvořily podmínky pro široké přijetí abecedního typu řazení.

Norma GB/T13418-92 *Wénzì Tiáomù Tōngyòng Páixù Guīzé* určuje způsob řazení znaků a hesel. Základní pravidla při abecedním řazení jsou řadit znaky primárně podle pinyin²², poté dle tónu v pořadí 1. - 2. - 3. - 4. - 0., poté podle celkového počtu tahů, následně dle jednotlivých tahů (zda je tah svislý, rovný, bodový, ...) a nakonec podle standartního telegrafického kódu.

Moderní pinyinové slovníky jsou nejběžnější, i když mají svá pro a proti. Slovníky z ČLR (např. *Xiàndài Hànyǔ Cídiǎn* 现代汉语词典, *Xīnhuá Cídiǎn* 新华词典) i zahraniční (například Pocket Oxford Chinese Dictionary, Česko-čínský slovník J. Vochaly) se v glosáři

---

²² Digrafy *ch-*, *sh-*, *zh-* se neberou jako samostatné prvky (jako v české *ch*), řadí se standardně za *ce-*, *se-*, *ze-*.

řídí spíše morfémy, než celými slovy. To znamená, že v glosáři najdeme znak určitého morfému v určitém čtení. Na prvním místě je znak, za nim následuje výslovnost v pinyinu, a pak význam, případně příkladové věty. Až pak jsou podle abecedy a tónů uvedena další víceslabičná slova, která daným morfémem začínají. Pokud známe slovo napsané, najdeme ho podle jeho prvního znaku snadno. Pokud jsme ale slovo jen zaslechli, je to komplikovanější. Kupříkladu zaslechneme slovo „*qíshí*“ (其实). Musíme projít všechny znaky se čtením „*qí*“ (其, 骑, 齐, 旗, 棋, ...) a prověřit, zda netvoří požadovanou kombinaci.

Tento problém je adresován např. v „*ABC English-Chinese, Chinese-English dictionary*“ (2003), který je celý sestavený na abecedním řazení celých slov. Hesla jsou uváděna nejdříve v pinyinu, až na druhém místě je slovo zapsané pomocí hanzi. Takový princip má napomáhat upevňování znalostí hranic slov a taky oprostít mysl od příliš hluboké analýzy morfémů slov. Významy jednotlivých morfémů totiž ne vždy souvisí s významem slova jako celku. V Číně však takový způsob řazení není rozšířený.

Slovníky jsou nejrozsáhlejšími materiály vyžadující řazení znaků²³, mívají proto komplexnější pravidla. V „běžném provozu“ však abecední řazení postačí.

5.2 Hláskování

Kodifikace repertoáru iniciál a finál standardní čínštiny se neprojevila pouze v přizpůsobení latinské abecedy pro zápis slabik. Čínské verze Braillova písma, hláskování ve znakové řeči, námořní vlajkové signalizace – to vše se řídí podobou slabiky v *pǔtōnghuà*. Mezinárodní vlajková signalizace kromě zavedených signálů hláskuje slova po písmenech. Obdobně znaková řeč neslyšících v případě potřeby hláskuje slabiky po písmenech HPF – 26 písmen + zvláštní gesta pro *zh*, *ch*, *sh*, *ng*. Pochopitelně se nehláskuje každé slovo řeči, to by bylo neekonomické a neefektivní.

Braillovo písmo zrakově postižených se mírně liší od HPF, celkově je ale založené na konverzi fonémů *pǔtōnghuà* do grafické podoby, je tak podobné psaní pinyinem či zhuyinem. První verze vyšla ještě v roce 1953, měla 21 iniciál, 34 finál a určení tónů, mezery se dělaly mezi celými slovy. V roce 1988 byl návrh upraven Komisí pro jazykové práce a v roce 1995 schválen jako norma GB/T 15720-1995.

---

²³ Dnes papírové slovníky jsou nahrazovány elektronickými (Pleco, Wenlin, nciku (www.nciku.com) a dále nesčetné množství čínských webů), kde lze vyhledávat tradičně podle radikálů, pomocí pinyinu, zhuyinu, ale i ručním napsáním hledaného znaku. Kromě toho metoda optického rozpoznávání znaků (optical character recognition, OCR) způsobuje, že pro vyhledávání není vůbec nutné znát ani výslovnost, ani způsob psaní znaku.

V té se uznávají dvě podoby Braillova písma: *xiànxíng mángwén fāng'àn* 现行盲文方案 a *Hànyǔ shuāngpīn mángwén fāng'àn* 汉语双拼盲文方案. První návrh zapisuje čínskou slabiku do tří buněk dle vzoru iniciála – finála – tón. Druhý návrh používá pro slabiku rovněž tři buněk, z nichž první zapisuje iniciálu nebo kombinaci iniciála + mediála, druhá buňka zapisuje subfinálu a třetí pak tón, tento způsob je tak bližší zhuyinu. Jsou uvedena i další podrobnější pravidla, jako dělení slov nebo rozlišování homofonů. Oba způsoby se tak liší od HPF tím, že nezapisují všechny fonémy zvláště „po písmenech“. Nicméně musí řešit stejné problémy jako pinyin, zejména homofonii.

5.3 Elektronické zadávání znaků *shūrùfǎ* 输入法

Po vzdělávání a řazení třetí nejvýznamnější oblastí, v níž pinyin našel uplatnění a značné rozšíření, jsou počítače a mobilní zařízení. Jednoznačně se jedná o sféru, kde znaky není snadné použít a je třeba vyvinout nějaký převodový systém. Pinyin se zde pro jedny jeví jako spása, pro jiné jako zkáza znakového písma v 21. století.

První způsoby zadávání znaků (*shūrùfǎ* 输入法) do počítačů (přelom 70. / 80. let) se opíraly o princip analýzy stavby znaku, stejně jako tomu bylo při sestavování slovníků. Uživatelé se museli naučit rozkládat znaky na jednotlivé složky, kterým byla přiřazena klávesa či kombinace kláves. Nejpopulárnější takovou metodou jsou dodnes používané *cāngjié* 仓颉 (dle legendárního tvůrce znaků Cang Jieho) vyvinuté na Taiwanu a na *cāngjié* navazující *wǔbǐ* 五笔 („metoda pěti tahu“). Jejich výhodou je vysoká rychlost psaní, přesnost a přímá konverze do znaků bez nutnosti dalších voleb z nabídek homofonních kombinací. Rovněž metody nemají žádnou návaznost na výslovnost, takže jsou přístupné napříč dialekty. Nevýhodou je náročnost na uživatele, který musí umět správně rozložit znak a poté ho zase správně poskládat. Přitom musí mít na vědomí správné pořadí tahu. Jinak se může a často stává, že nemá šanci zapsat i jednoduchý znak jen proto, že prohodí pořadí bytí i jediného tahu.

Od 80. let se též prováděl vývoj pinyinových vstupů (*Hànyǔ pīnyīn shūrùfǎ* – HPS). Yin Binyong ve statí z roku 1991 (in Mair, 1991) ukazuje tři vývojové fáze psaní znaků pomocí pinyinu:

- 1) Zadávání po slabikách, kdy se napsala celá slabika, z dialogového okna se pak vybral požadovaný znak. Tato metoda byla neúnosně zdlouhavá a vzhledem k vysoké homofonii i při správném zadání tónu nepraktická.

2) Zadávání po slovech, kdy se objevuje dialogové okno s variantami až po zadání víceslabičného slova. Tento způsob značně zpřesnil a do jisté míry zrychlil psaní, stále ale neotřásl postavením analytických metod.

3) Zadávání po větách až odstavcích. V této fázi, dnes už vysoce rozvinuté, se zadává takřka libovolně dlouhý řetězec slabik, který se poté převede do znaků. Jako v mluveném projevu platí, že čím větší kontext, tím snadněji jak člověk, tak počítač (resp. mobil) pochopí smysl sdělení. Softwarový editor je na to dostatečně inteligentní a rozpozná dle kontextu, jaké morfémy byly zadány. Při zadávání jednotlivých slov se ale projeví nevýhody této metody.

Tak byla na přelomu tisíciletí v pinyinu spatřována možná cesta k realizaci digrafie čínštiny. Pinyin a standardní výslovnost znaků se všichni učili od školy. Nebylo tak nutné se učit sekundární systémy. V roce 2001 Rohsenow soudil, že

„this method of course presupposes that all computer users in China are in fact familiar enough with standard Pǔtōnghuà spelling to enable them enter the Mandarin words spelled correctly according to standard Hanyu Pinyin orthography; otherwise, the computer will not be able to „guess“ the desired Chinese characters correctly.“ (Rohsenow in IJSL 2001:136)

Softwaroví vývojáři tuto domněnku záhy vyvrátili. I ty nejzákladnější editory, jako editor systému Windows, nabízí možnosti přizpůsobení dle požadavků uživatele. Lze zvolit

- psaní „plným pinyinem“ (全拼) – jedna klávesa pro každé písmeno slabiky (中国 = z+h+o+n+g+g+u+o),
- „dvojitým pinyinem“ (双拼) – jedna klávesa pro iniciálu a jedna pro finálu (中国 = zh+ong+g+uo),
- „jednoduchým pinyinem“ (简拼) – pro zápis jedné slabiky postačí první nebo prvních několik písmen (中国 = z+g)
- „neurčitým pinyinem“ (模糊音) – lze nastavit, aby se nerozlišovalo při psaní např. zh/z, ch/c, n/l, wang/huang, ang/an aj.

Dnešní nejpopulárnější editory velkých internetových společností jako Sogou 搜狗²⁴, QQ, Google, Baidu 百度 a další, které využívají mobilní a internetové sítě, sbírají obrovské množství dat od všech svých uživatelů. Tím se software učí nová slova, fráze i celé věty nejen od vlastního uživatele, ale i od milionů jiných. Neustále doplňuje a aktualizuje svůj lexikon,

---

²⁴ Už samotný název Sogou se vymyká HPF, podle kterého by to mělo být „Sougou“

což usnadňuje předpověď psaného textu. Navíc v zájmu rozšíření své uživatelské základny softwarové firmy nabízejí i metody šité na míru konkrétním dialektům. Například Google nabízí fonetický editor pro kantonštinu, a to dokonce s podporou transkripce Yale (耶鲁拼音), jyutping (粤拼) a „Fonetizace úřadu pro vzdělávání v Hongkongu“ (教院拼音).

Při široké paletě nastavitelných možností tak pro správné zadání textu v hanzi není nutné vkládat mezery mezi slovy, pomlčky mezi slabiky či rozlišovat velká a malá písmena. Není nutné ani zadávat tóny, ba dokonce ani psát celé slabiky striktně podle pravidel HPF.

Zatímco HPF slouží aspoň jako základ pro znakové editory, nezdá se, že by „Velká pravidla pravopisu“ HPZ měla pro běžného Číňana větší význam ani v počítačové sféře. To dle mého názoru poněkud tlumí naděje postupné na vyrovnávání postavení pinyinu a znaků a nastolení plné digrafie. Na druhou stranu díky metodám psaní znaků pomocí pinyinu se šíří povědomí o tom, že čínštinu lze zapsat i fonograficky.

6 Částečná digrafie

Fonografické psaní čínštiny není populární v čínské společnosti, funguje spíše jako náhradní řešení. Zmíním zde ještě jev „dvojí gramotnosti“ neboli *biliteracy*, o kterém hovoří DeFrancis (SPP 171/20006). Zatímco digrafii popisuje jako paralelní užití dvou grafických soustav pro jeden jazyk, dvojí gramotnost je podle něj schopnost číst a psát pomocí dvou soustav v jednom jazyce. Pokud tedy budeme rozlišovat digrafii a dvojí gramotnost, můžeme říci, že digrafie v ČLR existuje řadu let – Číňané zcela běžně užívají do jisté míry latinku i znaky, někdy velmi kreativním způsobem. Naopak případy, kdy by užívali úmyslně výhradně latinku, natož v souladu s pravidly pravopisu, jsou zatím omezené a specifické.

6.1 Pinyin - psát ano, číst ne

Pinyinové metody psaní znaků na počítači jsou čím dál populárnější, ale čtení textů v pinyinu už tolik ne. Sampson (1985) při popisu písemných soustav psal o potřebě rovnováhy mezi snadností písemné soustavy na produkci a rozpoznání. Čtení a psaní jsou totiž dva odlišné psychologické procesy. Písemný systém by měl být jednoduchý pro autora i čtenáře. Fonografické písmo s jednoduchým, pravidelným pravopisem a/nebo relativně malým počtem (řádově desítek) grafémů je snadnější na naučení a psaní. Morfémohrafické písmo nebo složitý („hluboký“) pravopis fonografického písma jsou snadnější na získávání informací při čtení a rozpoznání slov, ale náročnější na paměť a vyžadující větší úsilí ze strany pisatele.

DeFrancis (SPP 17/2001) zmiňuje, že jsou Číňané schopni snadno zadávat pinyinem smsky či celé emaily, ale už ne stejně snadno přečíst text psaný pinyinem. Obrácená situace je s rozpoznáním znaků a jejich ručním psaním. S tím, jak se psaní přesouvá na počítače a telefony, aktivní schopnost psát znaky upadá. Jennifer Lee v populárním článku pro New York Times „*Where the PC Is Mightier Than the Pen*“ z února 2001 názorně shrnuje, jak Číňané, ale i Japonci zvládají číst a psát na počítači tisíce znaků, ale neumějí je napsat ručně na papír. „*Character amnesia*“, jak tento fenomén nazývá V. Mair, trápí celou čínskou populaci. Vzniká tak zajímavá symbióza – čínština se na počítačích a mobilech píše pinyinem a čte ve znacích. Definice gramotnosti – schopnost číst a psát – je rozpůlena mezi dvě písemné soustavy.

Když na čínských internetových fórech někdo píše pinyinem, bývají to často žádosti ve tvaru „Pomoc, nefunguje mi čínská klávesnice!“, kdy je uživatel zoufalý, že může psát „jenom“ pinyinem. Dobrotiví spoluuživatelé mu okamžitě poradí jak přepnout klávesnici,

případně na jakých stránkách může pinyinový text převést do znaků. Pokud ale někdo záměrně píše latinkou a ne hanzi, je mu vyčítána právě nečitelnost a nesrozumitelnost takového textu.

6.2 Pinyin tajný, kreativní, exotický

Vědomí, že porozumění pinyinovému textu není univerzální, vede někdy k jeho užití jako „tajného“ kódu. Zajímavý případ se vyskytl v prosinci roku 2013. Tehdy si jistý „anonym“ Liu Xingmei předplatil reklamní prostor v několika tištěných novinách, aby vzkázal čínské celebritě Fan Bingbing 范冰冰:

„范冰冰: Hai ji de wo men de di yi ci ma? Wo zai fei cheng wu rao deng ni! LiuXingmei“ (viz příloha č. 8).

S výjimkou velkých písmen na začátku vět tento vzkaz porušuje či ingoruje značné množství pravidel – dělení slabik, tónová diakritika, psaní vlastního jména, i samotný vzkaz, ve kterém se kromě jména čínské herečky neobjevuje jediný hanzi, což teoreticky není dovoleno. Nic z toho ale nebrání celkovému porozumění vzkazu: „还记得我们的第一次吗? 我在非诚勿扰等你!“ (Pamatuješ si ještě na naše „poprvé“? Čekám na tebe v „*Fēi Chéng Wù Rǎo*“.)

Inzerát vyvolal velké internetové diskuse o identitě autora a místě, kde na Fan Bingbing čeká²⁵. Ač ne přímo anonym, pinyinový tvar Liu Xingmei neprozrazuje konkrétní osobu. Pokud by byl tento vzkaz napsaný zcela ve znacích, rozhodně by neupoutal tolik pozornosti.

Kromě krátkých označení na dopravním značení a psaní jmen nejsou delší čínské texty psané latinkou běžně rozšířené. Proto se dá latinka považovat za něco tajného až exotického. V obyčejných textech se latinská/pinyinová písmena vyskytují nanejvýš jako označení výrobku či zkratka. Celá slabika nebo slovo psané pinyinem je vzácnější a spíše v neformálních mediích, jako blogy či internetové diskuse. Celé věty psané pinyinem jsou spíše účelné poutání pozornosti.

Velmi osobitý způsob použití pinyinu objevili mluvčí jiných než severních dialektů. Li Chen v článku „Text Messaging in Contemporary China“ (in SPP 189/2009:4-29) ve svém celkovém rozboru smskové kultury v Číně uvádí i následující praxi: kantonsky hovořící uživatelé napíší text pomocí HPF. Software to převede na znaky, výsledný text čtený v *pǔtōnghuà* nedává gramaticky smysl. Smysl dává až po dekodování v místním dialektu.

---

²⁵ 非诚勿扰 může odkazovat na romantickou komedii (2012) nebo čínskou seznamkovou reality show (2013), což není pro tuto práci podstatné.

Jako příklad uvádí zprávu “*what are you (guys) doing here now?*”, zadanou takto:

- HPF: *ni3di4yi1jia1xi4ne0du4zuo4jin3mie1a0*
- Znaky: „你地依家系呢度做紧咩啊?“
- Kantonské čtení: *nei5dei6yi1ga1hai6li1do6jou6gan2me1a0*
- Překlad v *pǔtōnghuà*: „你们现在在这里做什么啊?“
- HPF: *Nǐmen xiànzài zài zhèlǐ zuò shénme a?*

Kromě znaků 你(*nǐ* „vy“), 做 (*zuò* „dělat“), 啊(*a* částice) fungují všechny ostatní jako fonetické výpůjčky zadané přes HPF. Otázkou pak zůstává, nač se v takovém případě obtěžovat a vůbec převádět text do znaků.

Shrnutí

Pojem „pinyin“ 拼音 je téměř stejně komplexní, jako pojem „znak“ 字 nebo „slovo“ 词. Ohledně 字 se vedou debaty, zda zapisují slova, morfémy, podle starších názorů dokonce ideje. Analogicky se u pinyinu debatuje, zda je to písmo, transkripce, abeceda či něco jiného.

Když se řekne „psát pinyinem“ nebo „používat pinyin“, jde o zjednodušené označení zahrnující následující koncepty:

- 1) *Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn* neboli **fonetizace čínštiny**: vymezení fonémů, tónů a způsob skládání slabik moderní standardní čínštiny. Slouží například k určení standardní výslovnosti nebo jako jednotný mezinárodní způsob zápisu čínských jmen a názvů latinkou. Kodifikovaná podoba čínských slabik napomohla vytvoření Braillova písma či usnadnění vytváření rejstříků.
- 2) *Hànyǔ Pīnyīn zìmǔ* je **čínská fonetická abeceda** – přiřazení 26 latinských grafémů k fonémům čínštiny. Díky historickému vývoji latinské abecedy a jejímu užití se veškeré funkce abecedy přejímají i do čínštiny – abecední řazení, hláskování, vědecké značení aj. Odlišná „výslovnost“ některých grafémů ale působí komplikace při setkání Číňanů s cizími jazyky a nerodilým mluvčím při čtení čínských jmen a názvů.
- 3) *Hànyǔ Pīnyīn Zhèngcífǎ* jsou **pravidla pravopisu čínštiny** pro psaní latinskou grafikou. Stejně jako abeceda samotná se i pravopis řídí obvyklými konvencemi latinského písma, jako směr toku textu, psaní mezer mezi slovy, psaní velkých písmen aj.
- 4) V dnešní době navíc *Hànyǔ Pīnyīn shūrùfǎ*, tedy způsob převodu znakového písma do počítačů a mobilních telefonů. Zde by se ovšem mohl poněkud zmenšit důraz na „*Hànyǔ*“ vzhledem k širokým možnostem přizpůsobení pro dialekty. Navíc díky rozvinutému softwaru vyžaduje prakticky jen znalost *Hànyǔ Pīnyīn zìmǔ*, nanejvýš ještě HPF, ale ne HPZ.

Pinyin v dnešní podobě vděčí za existenci pokusům a omylům 1. poloviny 20. století, kdy se standardizovala moderní čínština ve své písemné i hovorové podobě. Přes náznaky ve 30. letech se neprosadil kompletní přechod na fonetické písmo. Stejně tak nebyly podporovány projekty fonetizací pro „nestandardní“ dialekty čínštiny.

Přínos pinyinu ve výuce čínštiny a znakového písma byl ověřen už v 80. letech, dnes se uznává, ale jeho užití se drží pod kontrolou. Důraz je přitom kladen na standardní výslovnost a znalost znakového písma, než aktivní schopnost číst a psát souvislé texty latinkou.

Hovoříme-li o aktivní znalosti pinyinu, musíme rozlišovat HPF a HPZ – znalost písmen a slabik je povinná od prvního stupně základní školy, i když činí jisté potíže mluvčím jiných než severních dialektů. Naopak podrobná pravopisná pravidla se vyžadují různými státními

normami, ale běžně se porušují či ignorují, případně obcházejí, jako při psaní na počítači. Publikované texty psané výhradně pinyinem bez znaků, natož podle pravopisných pravidel, prakticky neexistují. Stejně tak nejsou rozšířené texty míchající fonetické a morfémografické písmo, jako je tomu v japonštině. Takové formy psaní existují spíše v neformální podobě, například v diskusních fórech na internetu. Číňané tak nejsou zvyklí na samostatný výskyt pinyinu nebo mix pinyinu a znaků ve složitějším písemném projevu.

Nejdůležitějším důvodem preference znaků před latinkou je kulturní aspekt. Zatímco počátkem 20. století bylo lnutí ke znakům bráno jako překážka v modernizaci a zbytečný konzervatismus, později převážil pohled na znaky jakožto nositelé tisícileté čínské kultury. Čína bez čínských znaků je nepředstavitelná, je to součást národní identity.

Vidíme tedy v praxi dvě vlastnosti často připisované Číňanům – pragmatismus a tradicionalismus. Pragmaticky využívají latinky ve funkcích, které znaky nezvládají adekvátně či vůbec. Síla tradice ale udržuje znaky v úctě a oblibě, a tak *pinyin* zůstává víceúčelovým „nástrojem“, jež každý Číňan umí používat s větší či menší zručností, ale nepovažuje za dostačující pro všechny sféry písemného projevu.

Zdroje a sekundární literatura

Slovníky

Xiàndài Hànyǔ Cídiǎn 现代汉语词典 (2003) Běijīng: Shāngwù Yīnshūguǎn.

Xīnhuá Zìdiǎn 新华字典 (1998). Běijīng: Shāngwù Yīnshūguǎn.

Pocket Oxford Chinese Dictionary (2003). Hong Kong: Oxford University Press.

ABC Chinese-English comprehensive dictionary (2003). Honolulu: University of Hawai'i Press.

Normy a předpisy

Zhōngguó Wénzì Gǎigé Wěiyuánhui 中國文字改革委員會 (1956). *Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn* (Cǎo'àn) 漢語拼音方案(草案). Běijīng: Rénmín Jiàoyù Chūbǎnshè.

Hànyǔ Pīnyīn Fāng'àn 汉语拼音方案 (1958). Schválen 11. února 1958 při 5. zasedání 1. Všečínského shromáždění lidových zástupců.

Zhōngguó Wénzì Gǎigé Wěiyuánhui 中国文字改革委员会 (1963). *Hànyǔ Shǒuzhǐ Zìmǔ Fāng'àn* 汉语手指字母方案. Dostupné 20. 2. 2014 na

http://www.china-language.gov.cn/wen_ziguifan2/scanning/gfzbz/gfbz04.htm.

Zhōngguó Wénzì Gǎigé Wěiyuánhui 中国文字改革委员会 (1976). *Shǎoshù Mínzú Yǔ Dì míng Hànyǔ Pīnyīn Zìmǔ Yīnyì Zhuǎnxiěfǎ* 少数民族语地名汉语拼音字母音译转写法. Dostupné 20. 2. 2014 na

<http://www.china-language.gov.cn/wenziguifan2/scanning/gfzbz/gfbz06.htm>

Zhōngguó Wénzì Gǎigé Wěiyuánhui 中国文字改革委员会 (1982). *Hànyǔ Pīnyīn Zìmǔ Míngchēng Dúyīn* 汉语拼音字母名称读音. Dostupné 20. 2. 2014 na

<http://www.china-language.gov.cn/wenziguifan2/scanning/gfsc/gfbz09.htm>

International Standard Organisation (1982/1991). *Information and documentation -- Romanization of Chinese* ISO7098-1991. Čínský text dostupný 20. 2. 2014 na <http://www.china-language.gov.cn/wenziguifan2/shanghi/028.htm>

Zhōngguó Wénzì Gǎigé Wěiyuánhui 中国文字改革委员会 (1984). *Zhōngguó Dì míng Hànyǔ Pīnyīn Zìmǔ Pīnxiě Guīzé (Hànyǔ Dì míng Bùfèn)* 中国地名汉语拼音字母拼写规则（汉语地名部分） Dostupné 21. 2. 2014 na

<http://www.china-language.gov.cn/wenziguifan2/scanning/gfzbz/gfbz11.htm>

Zhōngguó Yǔyán Wénzì Gōngzuò Wěiyuánhui 中国语言文字工作委员会 (1985). *Pǔtōnghuà Yìdúcí Shěnyīn Biǎo* 普通话异读词审音表. Dostupné 21. 2. 2014 na

<http://www.china-language.gov.cn/wenziguifan2/managed/012.htm>

Zhōngguó Yǔyán Wénzì Gōngzuò Wěiyuánhui 中国语言文字工作委员会 (1987). *Guānyú Qǐyè, Shāngdiàn De Páibiǎn, Shāngpǐn Bāozhuāng, Guǎnggào Děng Zhèngquè Shǐyòng Hànzì Hé Hànyǔ Pīnyīn De Ruògān Guīdìng* 关于企业、商店的牌匾、商品包装、广告等正确使用汉字和汉语拼音的若干规定. Dostupné 13. 3. 2014 na

http://www.pep.com.cn/xiaoyu/jiaoshi/study/jszy/bzgfbh/hzbzgf/201012/t20101203_981459.htm

Guójiā Jìshù Jiāndūjú 国家技术监督局 (1992). GB/T 13418-92 *Wénzì Tiáomù Tōngyòng Páixù Guīzé* 文字条目通用排序规则. Dostupné 21. 3. 2014 na

<http://www.china-language.gov.cn/wenziguifan2/scanning/gfbbz/gfbz18.htm>

Guójiā Jìshù Jiāndūjú 国家技术监督局 (1992). GB/T 3259-92 *Zhōngwén Shùkān Míngchēng Hànyǔ Pīnyīn Pīnxiěfǎ* 中文书刊名称汉语拼音拼写法 Dostupné 21. 3. 2014 na

<http://www.china-language.gov.cn/wenziguifan2/shanghi/022.htm>

Guójiā Jìshù Jiāndūjú 国家技术监督局 (1995). GB/T 15720 *Zhōngguó Mángwén* 中国盲文 Dostupné 21. 3. 2014 na

<http://www.china-language.gov.cn/wenziguifan2/scanning/gfbbz/gfbz19.htm>

Zhōngguó Guójiā Biāozhǔnhuà Guǎnlǐ Wěiyuánhui 中国国家标准化管理委员会 (1996,2012) GB/T 16159-1996, GB/T 16159-2012 *Hànyǔ Pīnyīn Zhèngcífǎ Jīběn Guīzé* 汉语拼音正词法基本规则. Běijīng: Zhōngguó Biāozhǔn Chūbǎnshè.

Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó Guójiā Tōngyòng Yǔyán Wénzì Fǎ 中华人民共和国国家通用语言文字法 (2001). Schválen 31. října 2000 při 18. zasedání Stálého výboru 9. Všečínského shromáždění lidových zástupců.

Zhōngguó Guójiā Biāozhǔnhuà Guǎnlǐ Wěiyuánhui 中国国家标准化管理委员会 (2011) GB/T 28039-2011 *Zhōngguó Rénmíng Hànyǔ Pīnyīn Zìmǔ Pīnxiě Guīzé* 中国人姓名汉语拼音字母拼写规则. Běijīng: Zhōngguó Biāozhǔn Chūbǎnshè.

Zhōnghuá Mínguó Jiàoyùbù 中華民國教育部 (2009) *Zhōngwén Yīyīn Shǐyòng Yuánzé* 中文譯音使用原則. Dostupné 30. 3. 2014 na

<http://www.edu.tw/FileUpload/3692-16962/Documents/pinyinshouce.pdf>

Guójiā Jiàoyù Wěiyuánhui 国家教育委员会 (1992). *Guānyú Tuīguǎng Xiǎoxué Yǔwén “Zhùyīn Shìzì, Tíqián Dú Xiě” Jiàogǎi Jīngyàn De Ruògān Yìjiàn* 关于推广小学语文“注音识字，提前读写”教改经验的若干意见. Dostupné 30. 3. 2014 na

<http://www.chinalawedu.com/news/1200/22598/22617/22846/22862/2006/3/wu127824391413600211396-0.htm>

Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó Jiàoyùbù 中华人民共和国教育部 (2011). *Yìwù Jiàoyù Yǔwén Kèchéng Biāozhǔn* 义务教育语文课程标准 (2011 版). Dostupné 20. 3. 2014 na <http://www.pep.com.cn/xiaoyu/jiaoshi/tbjx/kbjd/kb2011/>

Sekundární literatura

Chao Yuen Ren 赵元任 (1968). *Language and Symbolic Systems*. Cambridge: Cambridge University Press.

Moskalev, Aleksej A. (1981). *Politika KNR v nacional'no-jazykovom voprose (1949-1978)*. Moskva: Nauka.

DeFrancis, John (1984). *Chinese language: fact and fantasy*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Hrdličková, Věra a Vochala, Jaromír (1985). *Úvod do studia sinologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Sampson, Geoffrey (1985). *Writing Systems: A Linguistic Introduction*. Stanford: Stanford University Press.

Norman, Jerry (1988). *Chinese*. Cambridge: Cambridge University Press.

Yin Binyong 尹斌庸 a Felley, Mary (1990). *Chinese Romanization: Pronunciation & Orthography*. Beijing: Sinolingua.

Mair, Victor H. (1990). *Two Non-Tetragraphic Northern Sinitic Languages*. In *Sino-Platonic Papers*, č. 18.

Yin Binyong 尹斌庸 (1991): *Pinyin-to-Chinese Character Computer Conversion Systems and the Realization of Digraphia in China* (přel. J. S. Rohsenow). In Victor H. Mair a Yongquan Liu (ed.). *Characters and Computers*. Amsterdam: IOS Press.

Rohsenow, John S. (1996). *The „Z. T.“ experiment in the P.R.C.* In *Journal of the Chinese Language Teachers Association*, č. 32/3, s. 33-44.

- Peterson, Glen (1997). *Power of Words: Literacy and Revolution in South China, 1949-1995*. Vancouver: University of British Columbia Press.
- Třísková, Hana (ed.) (1999). *Transkripce čínštiny. Sv. I. Sborník statí*. Praha: Česko-čínská společnost.
- Třísková, Hana (ed.) (1999). *Transkripce čínštiny. Sv. II. Tabulky a návody*. Praha: Česko-čínská společnost.
- Chen Ping (1999). *Modern Chinese : History & Sociolinguistics*. Port Chester: Cambridge University Press.
- Su Peicheng (2001). *Digraphia: a strategy for Chinese characters for the twenty-first century*. In *International Journal of Sociology of Language*, č. 150, s. 109-124.
- Rohsenow, John S. (2001). *The present status of digraphia in China*. In *International Journal of Sociology of Language*, č. 150, s. 125-140.
- Lee, Jennifer (2001). *Where the PC Is Mightier Than the Pen*. In *New York Times* (1. 2. 2001). Dostupné 14. 10. 2013 na <http://www.nytimes.com/2001/02/01/technology/where-the-pc-is-mightier-than-the-pen.html?src=pm&pagewanted=1>
- Zhou Minglang (2003). *Multilingualism in China: The Politics of Writing Reforms for Minority Languages, 1949-2002*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Hincha Xieyan (2004). *Two Steps Toward Digraphia in China*. In *Sino-Platonic Papers*, č. 134.
- DeFrancis, John (2006). *The Prospects for Chinese Writing Reform*. In *Sino-Platonic Papers* č. 171.
- Sofronov, Michail V. (2007). *Kitajskij jazyk i kitajskaja pismennost'*. Moskva: Vostok-Zapad.
- Sebba, Mark (2007): *Spelling and Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shek Kam Tse et al. (2007). *An integrative perceptual approach for teaching Chinese characters*. In *Instructional Science* č. 35, s. 374-406.
- Zádrapa, Lukáš (2009). *Čínské písmo*. Praha: Academia.
- Sebba, Mark (2009). *Sociolinguistic approaches to writing systems research*. In *Writing Systems Research*, č. 1/1, s. 35-49.
- Li Chen (2009). *Text Messaging in Contemporary China*. In *Sino-Platonic Papers* č. 189, s. 4-29.

Jiàoyùbù Yǔyán Wénzì Yìngyòng Guǎnlǐsī 教育部语言文字应用管理司(2010). *Hànyǔ Pīnyīn 50 nián* 汉语拼音 50 年. Běijīng: Yǔwén Chūbǎnshè.

Čermák, František (2011). *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Praha: Karolinum.

Třísková, Hana (2012). *Segmentální struktura čínské slabiky*. Praha: Karolinum.

Zhōngyāng Diànshìtái 中央电视台 CCTV-13 (11. 12. 2013). *Guǎngdōng lùpái fānyì luàn Pīnyīn “màochōng” yīngyǔ* 广东路牌翻译乱 拼音“冒充”英语. Dostupné na 20. 2. 2014 na <http://v.ifeng.com/news/society/201312/01959cc4-baaf-4cbd-ab6e-c20163fe7a0e.shtml>

Wikipedie: *Romanizace*. Dostupné na 24. 3. 2013 <http://en.wikipedia.org/wiki/Romanization>

Přílohy

漢字注音样品

Zūnghuá Rénmín Gònghéguó de rénmin mínzǔ zhìdù,
中華人民共和國的人民民主制度,
jiě jiùsī xīn-mínzǔzhǔyì zhìdù, bǎozhèng wǒ guó nénggòu
也就是新民主主义制度, 保证我国能够
tōngguò hépíngde dàolù xiāomiè bōxyè hé pínkùn, jiànchéng
通过和平的道路消灭剥削和贫困, 建成
fánróng xìngfúde shèhuìzhǔyì shèhuì.
繁荣幸福的社会主义社会。

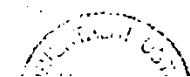
(本样品全部标调)

普通話拼音样品

Zūnghua Renmin Gongheguo de renmin minzu zhidu,
je jiùsī xin-minzuzhuyi zhidu, baazheng wo guo nenggou
tongguo hepingde daolu xiaomie boxye he pinkun, jiancheng
fanrong xingfude shehuizhuyi shehui.

中華人民共和國的人民民主制度,
也就是新民主主义制度, 保证我国能够
通过和平的道路消灭剥削和贫困, 建成
繁荣幸福的社会主义社会。

(本样品未加声调符号)

• 7 •

Příloha 1: Ukázky paralelního užití znaků a pinyinů v návrhu HPF z roku 1956. Zdroj: Hanyu Pinyin Fang'an (Cao'an), 1956.

Během dvou let od první verze se provedly některé kosmetické úpravy, např. grafémy *u, z, c, s, η, l* byly trvale nahrazeny *j, ch, sh, ng, i*, proběhla záměna písmen *y [y], j [j], u [te]* za *y [j], ü [y], j [te]*, zrušilo se značení nulového tónu apod.

Kromě samotné fonetizace čínštiny byly původně uvedeny i konkrétní účely užití latinky. Původní návrh ještě počítal s rozsáhlejším začleněním latinky do každodenního jazyka. Sice neurčoval podrobná pravopisná pravidla, ale naznačoval jejich možný další vývoj, přičemž vycházel ze zkušeností *Latinxua Sin Wenz*.

Zde vidíme, že na rozdíl od zhuyinu, kdy je anotace připojena k jednotlivým znakům, konvence psaní latinkou měly převládnout nad konvencemi znakového písma.

汉语拼音方案

(1957年11月1日国务院全体会议第60次会议通过)
(1958年2月11日第一届全国人民代表大会第五次会议批准)

一、字母表

字母名称	Aa	Bb	Cc	Dd	Ee	Ff	Gg	Hh	Ii	Jj	Kk	Ll	Mm	Nn
	ㄚ	ㄅ	ㄘ	ㄉ	ㄜ	ㄝ	ㄍ	ㄏ	ㄌ	ㄐ	ㄑ	ㄒ	ㄓ	ㄔ
	Oo	Pp	Qq	Rr	Ss	Tt	Uu	Vv	Ww	Xx	Yy	Zz		
	ㄛ	ㄆ	ㄑ	ㄖ	ㄙ	ㄊ	ㄘ	ㄎ	ㄨ	ㄨ	ㄩ	ㄣ	ㄤ	ㄥ

v 只用来拼写外来语、少数民族语言和方言。字母的手写体依照拉丁字母的一般书写习惯。

二、声母表

b	p	m	f	d	t	n	l	g	k	h
ㄅ	ㄆ	ㄇ	ㄈ	ㄉ	ㄊ	ㄋ	ㄌ	ㄍ	ㄎ	ㄏ
j	q	x	zh	ch	sh	r	z	c	s	
ㄐ	ㄑ	ㄒ	ㄓ	ㄔ	ㄕ	ㄖ	ㄗ	ㄘ	ㄙ	

在给汉字注音的时候,为了使拼式简短,zh ch sh 可以省作 ㄓ ㄔ ㄕ。

三、韵母表

	i	u	ü
	ㄧ	ㄨ	ㄩ
a	ia	ua	
ㄚ	ㄧㄚ	ㄨㄚ	
o		uo	
ㄛ		ㄨㄛ	
e	ie		üe
ㄜ	ㄧㄝ		ㄩㄝ
ai		uai	
ㄞ		ㄨㄞ	
ei		uei	
ㄟ		ㄨㄟ	
ao	iao		
ㄠ	ㄧㄠ		
ou	iou		
ㄡ	ㄧㄡ		
an	ian	uan	üan
ㄢ	ㄧㄢ	ㄨㄢ	ㄩㄢ
en	in	uen	ün
ㄣ	ㄧㄣ	ㄨㄣ	ㄩㄣ
ang	iang	uang	
ㄤ	ㄧㄤ	ㄨㄤ	
eng	ing	ueng	
ㄥ	ㄧㄥ	ㄨㄥ	
ong	iong		
(ㄨㄥ)	ㄩㄥ		

- (1) “知、蚩、诗、日、资、雌、思”等七个音节的韵母用 i, 即: 知、蚩、诗、日、资、雌、思等字拼作 zhi, chi, shi, ri, zi, ci, si。
- (2) 韵母儿写成 er, 用作韵尾的时候写成 r。例如: “儿童”拼作 ertong, “花儿”拼作 huar。
- (3) 韵母ㄜ单用的时候写成 ê。
- (4) i 行的韵母, 前面没有声母的时候, 写成 yi(衣), ya(呀), ye(耶), yao(腰), you(忧), yan(烟), yin(因), yang(央), ying(英), yong(雍)。
u 行的韵母, 前面没有声母的时候, 写成 wu(乌), wa(蛙), wo(窝), wai(歪), wei(威), wan(弯), wen(温), wang(汪), weng(翁)。
ü 行的韵母, 前面没有声母的时候, 写成 yu(迂), yue(约), yuan(冤), yun(晕); ü 上两点省略。
ü 行的韵母跟声母 j, q, x 拼的时候, 写成 ju(居), qu(区), xu(虚), ü 上两点也省略; 但是跟声母 n, l 拼的时候, 仍然写成 nü(女), lü(吕)。
- (5) iou, uei, uen 前面加声母的时候, 写成 iu, ui, un, 例如 niu(牛), gui(归), lun(论)。
- (6) 在给汉字注音的时候, 为了使拼式简短, ng 可以省作 ㄋ。

四、声调符号

阴平 阳平 上声 去声
— / ˇ ˋ

声调符号标在音节的主要母音上。轻声不标。例如:

妈 mā 麻 má 马 mǎ 骂 mà 吗 ma
(阴平) (阳平) (上声) (去声) (轻声)

五、隔音符号

a, o, e 开头的音节连接在其他音节后面的时候, 如果音节的界限发生混淆, 用隔音符号(') 隔开, 例如: pi'ao (皮袄)。

Příloha 2: Oficiální Hanyu Pinyin Fang'an, 1958

Hanyu Pinyin Fang'an, takto jednoduše sestavený dokument, určuje, jak se má skládat a psát slabika moderní standardní čínštiny: 1) abeceda, 2) iniciály, 3) finály a psaní slabik, 4) tóny a 5) apostrof pro určení hranic slabik. Oproti původnímu návrhu chybí např. i kurzivní sada písmen pro ruční psaní nebo jakýkoli náznak psaní souvislých textů či vůbec víceslabičných slov.

qiū tiān de yuán yě 秋天的原野

qiū tiān lái lín le
秋天来临了。

tiān kōng xiàng yí kuài fù gài zài dà dì
天空像一块覆盖在大地

shàng de lán bǎo shí cūn wài nà gè xiǎo chí táng
上的蓝宝石。村外那个小池塘

zhēng zhe yǎn jīng níng wàng zhe zhè měi hǎo de
睁着眼睛，凝望着这美好的

tiān sè yí duì xiǎo bái é cè zhe nǎo dai xīn
天色。一对小白鹅侧着脑袋欣

shǎng zì jǐ yǐng zài shuǐ lǐ de yǐng zi
赏自己映在水里的影子。

shān gǔ lǐ fēng shù de yè zi bù zhī
山谷里枫树的叶子，不知

dào shì bú shì hē le hěn duō de jiǔ hóng de
道是不是喝了很多的酒，红得

xiàng yí tuán huǒ yàn shì de
像一团火焰似的。

Příloha 3a: Čítanka čínštiny pro 2. ročník ZŠ. Zdroj: Peoples Education Press, dostupné 11. 3. 2014 na

http://www.pep.com.cn/xiaoyu/jiaoshi/tbjx/yuedu/xy2s/201009/t20100902_867340

Učebnice a knihy pro děti používají správný HPF – fonetizaci – pro výuku standardní čínštiny a usnadnění výuky znaků. Ale ignorují HPZ – podrobný pravopis. Neznalost dělení slov či psaní velkých písmen pak není nic překvapivého.

误入白虎堂

SHUI HU ZHUAN

yí tiān lǔ zhì shēn zhèng zài wǔ dòng nà liù shí èr jīn zhòng de
一天，鲁智深正在舞动那六十二斤重的

chán zhàng shàng xià fān fēi hū tīng qiáng wài yī shēng hè cǎi lǔ zhì
禅杖，上下翻飞，忽听墙外一声喝彩。鲁智

shēn huí tóu yí kàn qiáng quē kǒu zhàn zhe yí wèi sà shuǎng yīng zī de
深回头一看，墙缺口站着一位飒爽英姿的

guān rén lǔ zhì shēn gòng shǒu xiāng wèn yuán lái shì bā shí
官人。鲁智深拱手相问，原来是八十

wàn jīn jūn jiāo tóu lín
万禁军教头林

chōng lǔ zhì shēn yāo lǎ
冲。鲁智深邀他

yì tóng yīn jiǔ èr rén yì qì
一同饮酒，二人意气

xiāng tóu jié bài wéi xiōng dì
相投，结拜为兄弟。

zhè shí jiā lǐ de yā huán
这时，家里的丫环

cōng cōng máng máng lái zhǎo lín chōng yuán
匆匆忙忙来找林冲。原

lai lín chōng de qī zī hěn piào liang zhè
来，林冲的妻子很漂亮，这

豹子头林冲

误入白虎堂

Příloha 3b: Anotované texty. Zdroj: „SHUI HU ZHUAN“ 水浒传. Beijing: Zhongguo Xiju Chubanshe, 2011

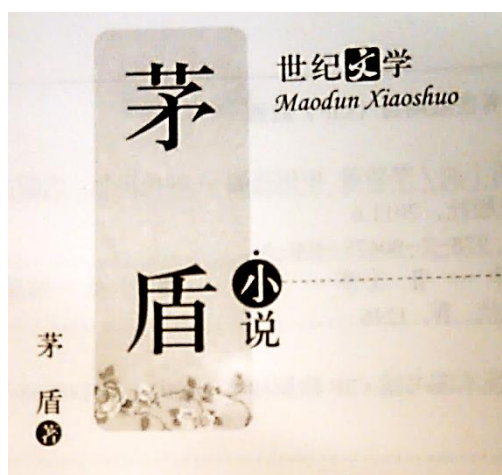
Příloha 4: Systémové chyby v pinyinu: Orientační cedule z oblasti západního Sichuanu. Zdroj: autor, 2011

Tibetské fonografické písmo nedělá mezery v souvislém textu, stejně tak čínské morfémografické. HPF vyučovaný ve školách klade velký důraz na určení slabiky. To může být důvod, proč autor dané cedule zvolil pro latinku slabiku jako základní jednotku – spojení znak-slabika je silněji zakotveno než pinyin-slovo.

Příloha 5: Systémové chyby v pinyinu 2: Dopravní značení v Chengdu. Zdroj: autor, 2011

Samotný text v pinyinu je v rámci pravidel, ovšem z důvodu nezkušenosti s psaním latinkou či snad pouhé nedbalosti otočen vzhůru nohama.

Příloha 6: Vlastní jména. Zdroj: Mao Dun "Xiaoshuo". Beijing: Neimengu Wenhua Chubanshe 2011

„MaoDun“ na titulní straně a „Maodun“ hned na prvním listu, nehledě na správnou podobu „Mao Dun“. Ačkoli vlastní jména upravuje zvláštní norma GB/T28039-2011, ne každý se jí řídí.

目录 MULU	
01 川湘诱惑 CHUAN XIANG YOU HUO	
川菜的历史.....7	湘菜的历史.....11
川菜的必备调味品.....8	湘菜的地域特点.....12
川菜的味型.....9	
02 凉菜篇 LIANG CAI PIAN	
川湘菜的调味风格.....13	姜汁土豆丝.....20
四川泡菜.....14	翡翠拌菜.....21
辣拌菠菜.....14	盐水毛豆.....21
炆拌小油菜.....15	红油豆皮.....22
生拌茼蒿.....15	麻辣豆腐干.....22
川味紫甘蓝.....16	拌干张.....23
红油双蔬.....16	香卤素鸡串.....23
山椒拌白萝卜.....17	芥末凉粉.....24
凉拌茄子.....17	酱香子姜.....24
蒜泥黄瓜.....18	红油腐竹.....25
辣黄瓜条.....18	蒜泥白肉.....25
糖醋酸藕.....19	四川腊肉.....26
油焖红椒.....19	麻婆肉皮.....26
麻辣冬笋.....20	鸭味三丁.....27

Příloha 7: Publikace: Estetika před pravidly. Zdroj: Xiang La Chuan Xiang Cai. Qingdao Chubanshe,

Volba pravopisu a dodržování jednotné formy záleží někdy spíše na estetickém citění autora publikace. V obsahu slabiky pečlivě oddělil, v názvu kapitoly jen o pět stránek dál vypadaly zřejmě lépe spojené. Velká písmena jsou sázkou na jistotu. Píše se tu o specifikách kuchyně oblastí Sichuanu a Jiangnanu. Mělo to tedy být aspoň ve tvaru „CHUAN-JIANG YOUHUO“.

Příloha 8: Pinyin poutá pozornost. Zdroj: http://news.163.com/13/1226/17/9H1NTK4E00014JB6_all.html, 2. 2. 2014

Souvislý text v pinyinu není obvyklý jev. Nejenže vzkaz upoutá více pozornosti, než kdyby byl pouze ve znacích. Kromě toho zde pinyin slouží i pro skrytí identity autora. Chybějící tónové značky při dostatečném kontextu nepřekážají porozumění sdělení. Kromě slovníků a učebnic na ně jde těžko narazit.